ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆոն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).
Յայտարարութիւններ ընդունվում է ...
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողի համար 20 կոպէկ.
Տպարանի տելեֆոն № 67.

Հեղինէ Մովսիսեան իր որդիներով և Մկրտիչ Պետրոսեան ՄԿՐՏՉԵԱՆՑՆԵՐԸ ծանր կսկիծով յայտնում են ծանօթներին և բարեկամներին իրանց թանգագին ամուսնու, հօր և եղբօր

Եփրեմ Պետրոսեան ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը, որը տեղի է ունեցել երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ այս հոկտեմբերի 27-ին, առաւօտեան ժամը $11^1/_2$-ին։ Հոգեհանգիստը տեղի կունենայ հանգուցեալի տանը (Батумская ул. № 6, д. Петросянца) այսօր ժամը 6-ին, իսկ յուղարկաւորութիւնը կը լինի կիրակի, հոկտ. 30-ին, ժ. 10-ին առաւօտեան դէպի Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցին (Վօրօնցօվի արձանի մօտ), այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։
1040. 1—1

Թագուհի Մովսիսեան և Մկրտիչ Աւագեան ՊԵՏՐՈՍԵԱՆՑՆԵՐԸ որդիներով խորին վշտով յայտնում են ծանօթներին և բարեկամներին իրանց թանգագին փեսայի և քենակալի

Եփրեմ Պետրոսեան ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը, որը տեղի է ունեցել երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ հոկտեմբերի 27-ին, առաւօտեան ժամը $11^1/_2$-ին։ Հոգեհանգիստը տեղի կունենայ հանգուցեալի տանը (Батумская ул. № 6, д. Петросянца) այսօր ժամը 6-ին, իսկ յուղարկաւորութիւնը կը լինի կիրակի, հոկտ. 30-ին, ժամը 10-ին առաւօտեան դէպի Կուկիայի Նորաշէն ս. Աստուածածին եկեղեցին (Վօրօնցօվի արձանի մօտ), այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։
1041. 1—1

Եղիսաբէթ Սիմէօնեան, Գրիգոր Յովհաննիսեան և Յովհաննէս Գրիգորեան Տէր-Աբրահամեանցները խորին վշտով յայտնում են ծանօթներին և բարեկամներին

Եփրեմ Պետրոսեան ՄԿՐՏՉԵԱՆՑԻ

վաղաժամ մահը, որը տեղի է ունեցել երկարատև և ծանր հիւանդութիւնից յետոյ հոկտեմբերի 27-ին, առաւօտեան ժամը $11^1/_2$-ին։ Հոգեհանգիստը տեղի կունենայ հանգուցեալի տանը (Батумская ул. № 6, д. Петросянца) այսօր ժամը 6-ին, իսկ յուղարկաւորութիւնը կը լինի կիրակի, հոկտեմբ. 30-ին, ժամը 10-ին առ. դէպի Կուկիայի ս. Աստուածածին եկեղեցին (Վօրօնցօվի արձանի մօտ), այնտեղից Խօջիվանքի գերեզմանատունը։
1042. 1—1

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏՈՒՆ
ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ
ԺՈՂՈՎՐԴ. ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄՆ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՂ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԵԿՑԻԱ
Այսօր, շաբաթ, հոկտեմբերի 29-ին,
Հայոց Դրամատիկ. Ընկ. Թատերական. խումբը
ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ ԴԵՐԱՍԱՆՆԵՐԻ
կը ներկայացնէ յայտնի պիէս

ԱՆՑԱԾ ԿԻՆ
ՄԱԴԱՄ X

5 գործ. հեղ. Բիսսօնի, թարգմ. Վ. ք. Տէր-Ղեոնդեանի
Մասնակցում են՝ տ.տ. Դուրեան-Արմէնեան, Նարալեան-Ստեփանեան, Մանուչարեան, օր. օր. Մարգարիտ, Կարախանեան, պ. պ. Արմէնեան, Ամօ-Խարազեան, Գալստեան, Գաւրօշ, Թաշճեան, Լազարեան, Հայկազեան, Ճօնեան, Մոսեան, Յարութիւնեան, Շաւարշ, Ռուսեան, Տէր-Յովհաննիսեան և ուրիշները։
Սկիզբն է ճիշդ ժամը $8^1/_2$-ին երեկ.
Ռեժիսեօր՝ Ա. ԱՐՄԷՆԵԱՆ
Հերթ. կարգադրիչ՝ Գ. ԵՐԻՑԵԱՆ
Ա. Զ Դ.—Պատրաստվում է յայտնի պիէս
ՏԱՅՖՈՒՆ
(առ.) 1038. 1—1

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
Ներքին հիւանդութիւններ՝
առանձնապէս կրծքի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի։
Սրսկումներ նաև տուբերկուլինով։
Ընդունելութիւնը ամեն օր՝
առաւօտեան ժամը 9—11-ը և երեկոյեան ժամը 5—7-ը։
Католическая ул. д. № 10.
(ա.օ.) առ. 989. 100—15

ՅԱՏԱԿՆԵՐԻ ԱՄԵՆԱԼԱՒ ԾԱԾԿՈՑ
ԼԻԲԱՎԵԱՆ ԼԻՆՕԼԵՈՒՄ
ՎԻԿԱՆԴԵՐ և ԼԱՐՍՕՆ ԽՑԱՆԻ ՄԱՆՈՒՖԱԿՏՈՒՐ. ԱԿՑ. ԸՆԿ.
ԹԻՖԼԻՍԻ ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔ և ՊԱՀԵՍՏ
ԳՕԼՕՎԻՆՍԿԻ ՊՐՕՍՊ., № 9. ՏԵԼԷՖՕՆ 490.
առ. 989. 7—2

ԱՐՏԻՍՏԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԹԱՏՐՈՆ
Երկուշաբթի, հոկտեմբերի 31-ին
ԳԱԼԱ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ԹԻՖԼԻՍԻ ՀԱՅՈՑ ԴՐԱՄԱՏԻԿ. ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ ԽՈՒՄԲԸ
ԿԸ ՆԵՐԿԱՅԱՑՆԷ
Առաջին անգամ ՇԻՐՎԱՆԶԱԴԷԻ նոր դրաման
ՆԱՄՈՒՍ
4 արարուածով և առաջաբանով։
Փոխադրված հեղինակի ձեռքով իր նոյնանուն վէպից։
Մասնակցում են՝ տ. տ. Ադամեան, Գուլազեան, Զարէլ, Ժասմին, Խանզադեան, Մայսուրեան, Ցամրիկ, Սօֆիկ և Փառանձէմ, պ. պ. Աբէլեան, Ալիխանեան, Ալիխանեան II, Ադամեան, Աւետեան, Լաքա, Ղազարեան, Մամիկոնեան, Մանուէլեան, Միրզոյեան, Յարութիւնեան, Շահխաթունի, Սեւումեան, Տէր-Առաքելեան և Փիրումեան։
Սկիզբն է երեկոյեան ճիշդ ժամը 8-ին։
Տեղերի գները աւելացված են։
Ռեժիսեօր՝ Յ. ԱԲԷԼԵԱՆ
2—1 1039.

ԹՈՒՐՔ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 հոկտեմբերի

Կ. Պօլիս.—Եկաւ Բէնգազիի պատգամաւոր Շէգանը։ Նա յայտնեց, որ Բէնգազին պաշարված է թիւրքերից և կամաւոր արաբներից մեծ պատրաստութիւններով։ Միևնոյն դրութիւնն է տիրում նաև Տրիպօլիսում։ Շէգանի կարծիքով՝ իտալացիները երբէք չեն գրաւի երկիրը։

Տրիպօլիս.—Կանէվայի ասելով, սկսված յարձակումը կրում է ոստիկանական միջոցի բնաւորութիւն։ Կանէվան ձմեռը պատրաստվելու և ամառը արշաւանք է սկսելու դէպի երկրի ներսը։

Հոկտ. 26-ին և 27-ին անընդհատ տեղի ունեցան թեթև կռիւներ։ Թիւրքերը իրանց դարաններից յարձակումներ գործելով արգելք են լինում իտալացիների հետախուզումներին։ Անհամեմատ լուրջ ընդհարում ունեցաւ 93-րդ գունդը, որ ունեցաւ երկու սպանված և 26 վիրաւոր։ Իտալացիները թնդանօթներով հարկադրեցին արաբներին ցրվել։

Թիւրքաց բանակում տիրում են ծաղիկ և խօլերա համաճարակները։

Թունիս. — Հիւանդանոց տարվեց 18 սպանված և 41 վիրաւոր։ Զոհերի ճիշդ թիւը դժուար է որոշել. արաբները թաքցնում են իրանց սպանվածներին և վիրաւորվածներին։ Անկարգութիւնների միակ պատճառը այն գրգռումն է, որ արգասիք է Հռոմից և Կ. Պօլսից պատերազմի մասին ստացվող հակասական տեղեկութիւնների, որոնք յուզում են իտալացիներին և արաբներին։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 հոկտեմբերի

Թէհրան.—Ի նկատի ունենալով, որ 5 օրից յետոյ լրանում է մէջլիսի լիազօրութիւնների ժամանակամիջոցը, դեմօկրատները խիստ ագիտացիա են մղում ի նպաստ լիազօրութիւնների երկարացման կաբինէտի կազմը լրացնելու նպատակով։ Դրութիւնը բարդանում է նրանով, որ խնամակալը ուզում է արձակուրդ առնելով հեռանալ և հրաժարական տալ։

Թաւրիզ.—Անջումանի 8 պատգամաւոր գնացին քաղաքը պաշարած Շուջա-ուդ-Դովլէի մօտ բանակցութիւնների համար։ Զօրսը վերադարձան և, խորհրդակցելով անջումանի հետ, կը վերադառնան բանակցութիւնները շարունակելու համար։ Ըստ երևոյթին Շուջա-ուդ-Դովլէն չէ վստահում անջումանին։

Ատրպատականի գեներալ-նահանգապետ պրինց Ֆարման-Ֆարմայի դէմ ագիտացիա է մղվում։ Նրան անընդունակ կառավարիչ են համարում։

ՅՈՒԶՄՈՒՆՔՆԵՐԸ ՉԻՆԱՍՏԱՆՈՒՄ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 հոկտեմբերի

Պէկին.—Կայսերական հրովարտակով Իւանշիկայը, համաձայն սահմանադրական պալատի ընտրութեան, հաստատվեց մինիստրների խորհրդի նախագահ։

Տեանցզինը ընկել է յեղափոխականների ձեռքը։ Այնտեղ գտնվող 4500 զինւորները վերադարձան Պէկին։

Խարբին. — Գեներալ-նահանգապետը կարգադրեց կամաւոր գունդ կազմել։

Չինական աղբիւրներից հաղորդում են, որ յեղափոխական ագիտացիայի կենտրօն Մանջուրիայում ծառայում է Կուանչենցզին, ուր սպասվում է յեղափոխական կառավարութեան կարգադրութիւնը, որպէսզի միաժամանակ ապստամբութիւն բռնկվի Մանջուրիայի քաղաքներում։

Շանխայ. — Ցզիցիւանում յեղափոխականների ձեռքն ընկած բերդերը ռմբակոծում են գիշերով անցնող շոգենաւերը։ Ուսիու նաւահանգիստը մտադրութիւն ունի միանալ ապստամբների հետ, երբ անձնատուր կը լինի Նանկինը։ Լուրերի համեմատ, Նանկինում հոկտեմբերի 26-ին սպանված են 100 մարդ։ Մօտ 5000 մարդ կառավարական զօրքից փակվեցին քաղաքում, բայց պատրաստ են վարձատրութեան համար յեղափոխականների կողմն անցնել։ Կանայք և երեխաներ ազատվեցին փախուստ տալով։ Չժէնցզիանում զինւորները միացան ապստամբների հետ։ Շանխայում հանգիստ է։ Խանկօուից ստացված տեղեկութիւնների համեմատ, կառավարական զօրքերը ընդհանուր կարծիքով պէտք է յետ քաշվեն դէպի Պէկին կամ անձնատուր լինեն։ Տօվապետ Սա փակված է Խանկօուի և Ցզիւցզիանի միջև։ Վնասված է մի մարտանաւ, մի ուրիշը՝ Չըասոյգ եղաւ։

Տեանցզին.—Սահմանապահ զօրքի մի վաշտ եկաւ ռուսական կոնցէսիայի պաշտպանութեան համար։

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)
27 հոկտեմբերի

Պետերբուրգ. — Մինիստրների խորհուրդն ընդունեց Դումային ներկայացնելու համար այն առաջադրութիւնը, որով Կովկասի քաղաքներին զօրքերի բնակարանների վարձագին յատկացվում է ամեն տարի 127,250 րուբլի, սկսած 1912 թւից մինչև 1914 թիւը։

Եալտա.—Եկաւ Սաբլէրը։

Կ. Պօլիս.—Մեծ պետութիւնները վստահեցրին Բ. Դրան, թէ թոյլ չեն տայ, որ Կրետէում անկարգութիւններ ծագեն, և զօրքեր կուղարկեն անհրաժեշտութեան դէպքում։

Պալատ։ Օպպօզիցիայի պատգամաւոր Իսմայիլ-փաշան յայտնում է Մահմուդ-Շէվքէթի հետ ունեցած խօսակցութիւնը, որի մէջ վերջինս յայտնել է, որ նա Անգլիայի բարեկամ է։ Մեծ վէզիրը նկատում են, որ այդ խօսքերը չը պէտք է հրատարակվեն։ Պատգամաւորների մեծ մասը պահանջում է, որպէս զի հռետորը իջնէ ամբիոնից։ Աղմուկ։ Մեծ վէզիրը բարձրանում է ամբիոն և յայտնում, որ պատգամաւորին դատարան կանչելը չէ հանդիսանում անձեռնմխելիութեան խախտում։ Նիստը փակվեց։

Պալատը ընդունեց իտալացիների խասութիւնների դէմ ուղղված բողոքի բնագիրը։ Պատգամաւոր Ֆիքրիի գործի վիճաբանութիւնների ժամանակ զանազան հռետորներ խօսեցին զինւորական մինիստրի դէմ, որին պաշտպանեց մեծ վէզիրը, որ յայտնեց, թէ պատգամաւորները անօգուտ հակաճառութիւնների փոխարէն լաւ կանեն զբաղվել օրէնքների քննութեամբ։ Մեծ վէզիրը լիակատար վստահութիւն յայտնեց զինւորական մինիստրին։

Պալատը նոյնպէս վստահութիւն յայտնեց մինիստրին։

Սօֆիա.—Կ. Պօլսից հաղորդում են. «Մի քանի ռուս լրագիրների յօդուածները այստեղ կատարեալ տարակուսանք են առաջացնում իրանց այն եզրակացութիւններով, որոնք հիմնված են անճիշդ տեղեկութիւնների վրա թիւրքական ներքին քաղաքականութեան մասին։ Օրինակ, ամենևին ճիշդ չէ այն տեղեկութիւնը, որ իբր թէ «Մ. և Ա.» կօմիտէտը բանտարկել է Թագաժառանգ պրինց Իւսուֆ-Իզէդդինին։ Նոյնպէս ճշգրիտ չէ, որ 570 օֆիցէրներ ուլտիմատում են ներկայացրել։ Ոչ մի ուլտիմատում չէ եղել. դա միայն մի բողոք էր օֆիցէրութեան հանգիստ մասի կողմից աւելի ոգևորվող ընկերների մասնակցութեան դէմ քաղաքական խնդիրներում։ Նոյնպէս ճիշդ չէ, որ իբր թէ օֆիցէրութիւնը իր կարծիքն է յայտնել մահմեդական կրօնական համայնքը պետութիւնից առաջիկայում անջատելու առիթով։ Այդ սենսացիօն լուրը տարածվեց այն առիթով, որ շէյխ-ուլ-իսլամը մասնաւոր կերպով ցանկութիւն յայտնեց կազմակերպել մահմեդական համայնքներ մզկիթներին կից՝ քրիստոնէական ծխերի նման։ Մահմեդական կրօնական համայնքի անջատումը պետութիւնից անհնարին է, քանի խալիֆաթը և սուլթանի իշխանութիւնը կենտրօնացած են մի անձի մէջ։ Օֆիցէրների բողոքները ընկերների դէմ

ՆՈՐ ԿՈՒՐՍԸ

Նախկին մինիստր-նախագահ Ստոլիպինի տրագիքական մահից յետոյ կառավարութեան ղեկը, ինչպէս գիտենք, յանձնվեց Կոկօվցեվին, որ Ստոլիպինի կաբինէտի մէջ ֆինանսների մինիստր էր։ Արդեօք պետութեան ներքին և արտաքին քաղաքականութիւնը կը կրէ որևէ փոփոխութիւն— ահա մի հարց, որ տալիս էին ամենքը Կոկօվցեվի նշանակումից յետոյ։

Անշուշտ, քաղաքականութեան փոփոխութիւնը Ռուսաստանի պէս մի մեծ և լայնածաւալ պետութեան կառավարութեան մէջ չէ կարող մի քանի շաբաթվայ կամ նոյն իսկ մի քանի ամիսների ընթացքում շօշափելի կերպով նկատելի լինել։ Կառավարութեան մեքենան առ հասարակ շատ բարդ և դանդաղաշարժ մեքենայ է, և նոր հոսանք կամ նոր ուղղութիւն նրա շարժման մէջ շատ շուտով չէ կարելի նկատել։ Ըստ երևոյթին, Կոկօվցեվինը շանակմամբ ոչինչ չէ փոխվել, բայց մանրազնին քննողները պէտք է տեսնեն, որ փոփոխութիւն կայ։ Եւ դրա ապացոյցն այն է, որ հոկտեմբերի 17-ի մանիֆեստի կամ ռուսական սահմանադրութեան հեղինակը համարվող կոմս Վիտտէն, որ Ստոլիպինի օրով անպաշտօն էր, ստանում է յանկարծ ֆինանսների կօմիտէտի նախագահի պաշտօնը։

Ճիշդ է, այդ հաստատութիւնը, ունենալով խորհրդակցական բնաւորութիւն և նրա ֆունկցիաները մեկին կերպով որոշված չը լինելով, չէ կարող ունենալ լայն ազդեցութիւն պետական գործերի վրա, հետևաբար և նրա նախագահը նոյնպէս չէ կարող անմիջական և լայն ազդեցութիւն ունենալ պետական գործերի վրա, բայց, յամենայն դէպս, ինչպէս շատ ճիշդ նկատում է «Русск. Вѣдом.» լրագիրը, այդ պաշտօնը ամենապատուաւոր պաշտօններից մինն է մեր վարչական սիստեմի մէջ, որովհետև նրա անդամներն են կազմում մինիստր-նախագահը, ֆինանսների մինիստրը, պետական կօնտրօլեօրը, ուրեմն սոսկ այդպիսի անդամներ ունեցող հաստատութեան նախագահը հանդիսանում է կոմս Վիտտէն։

Եւ եթէ ի նկատի ունենանք այն կարևոր դերը, որ հասարակական կարծիքը վերագրում էր կոմս Վիտտէին Պետական Խորհրդի՝ Ստոլիպինի դէմ մղած կռւի մէջ, իսկ այդպիսի դեր խաղացողը այժմ կոչվում է մի այդպիսի պաշտօնի, պէտք է ընդունել, որ Կոկօվցեվի պրեմիէրութիւնը որոշ փոփոխութիւն մտցնելու վրա է երկրի կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ։

Լինելով անկախ և հեղինակաւոր անձնաւորութիւն, կոմս Վիտտէն կը կարողանայ և իր նոր պաշտօնում գրաւել ուշադրութիւնը և ազդել պետական կեանքի ընթացքի վրա։ Վերջին տարիները նա չունէր անկախ և պատասխանատու պաշտօն, և կառավարչական շրջանների վստահութիւնը դէպի նա խախտված էր համարվում, բայց այս նոր պաշտօնով այդ վստահութիւնը պէտք է համարել վերականգնված։ Եւ որովհետև կոմս Վիտտէն ռուս քաղաքագէտների մէջ ամենափորձվածներից և ճարպիկներից մինն է, միևնոյն ժամանակ անպայման ձեռնհաս անձն է ֆինանսական հարցերի մէջ, ուստի պէտք է ենթադրել, որ նրա ազդեցութիւնը պետական գործերի վրա շատ շուտով զգալի կը լինի, հետևաբար և որոշ փոփոխութիւն կառաջանայ պետական քաղաքականութեան և կուրսի մէջ։

Հ. Ս.

մասամբ իրան՝ զինւորական մինիստրի ճառերի ներշնչմամբ են եղած, որը պահանջում էր զօրքն անջատել քաղաքականութիւնից։ Ըստ երևոյթին, օֆիցերութիւնը չէ ցանկանում ներքին երկպառակութիւններով սաստկացնել արտաքին բարդութիւնները։ Եւ այնքան աւելի սխալ է անճիշդ տեղեկութիւնների վրա հիմնված եզրակացութիւններ անել։ Ռուսաց լրագիրների հետ միասին սխալ են գործում և անգլիական «Թայմս» և «Դեյլի Տելեգրաֆ» լրագիրները, որ բացատրվում է Կ. Պօլսի անգլիական շրջանի խնտրիգներով յօգուտ Քեամիլի։ Սայիդ-փաշայի փոխարէն Քեամիլին նշանակելը շահաւէտ չէ լինելու Ռուսաստանի համար։

—

Բերլին.—Րէյխստագ։ Օրակարգն է հարցապնդումներ արտաքին քաղաքականութեան մասին։ Րէյխստագի շէնութեան առաջ հոծ բազմութիւն է։ Րէյխստագում պատգամաւորները համարեա բոլորն են ներկայ, կանցլերը և բոլոր մինիստրները։ Իր օթեակում է կրօնպրինցը և պրինց Աւգուստ Վիլհելմը կնոջ հետ։

Կանցլերը մի ժամ տևող ճառի մէջ մանրամասն պարզում է ֆրանս-գերմանական համաձայնութեան պատմութիւնը, արձանագրում է, թէ Ագադիր մի ռազմանաւ ուղարկվեց գերմանացիների կեանքն ու գոյքը պաշտպանելու համար, նաև ապացուցելու, որ Գերմանիան իրաւունք ունի անկախօրէն պաշտպանել գերմանացիներին Մարօկկօյում և բնաւ նպատակ չէ դնում ձեռք բերել նոր հողաբաժին։ Կանցլերը ընդգծեց վարձահատուցման կէտերը։

Խօսելով ձեռք ձգած իրաւունքների արժանիքի մասին, կանցլերը շեշտեց այն հանգամանքը, որ կառավարութիւնը բանակցութիւնների ժամանակ ցոյց տուեց տոկուն վարվեցողութիւն և մի ներշնչում, թէ երբ Գերմանիան պատրաստ է ամեն ժամանակ պաշտպանել ազգի պատիւը զէնքը ձեռքին։ Գերմանական կառավարութիւնը երբեք չէ գտնվել Անգլիայի սպառնալիքների ազդեցութեան տակ։ Նաև անթոյլատրելի է այն կարծիքը, իբր թէ կարելի է պատերազմի երկիւղ կայ Գերմանիայի և Անգլիայի միջև։ Ֆրանսիայի հետ խաղաղ համաձայնութիւնը այդօրինակ կարևոր հարցի առիթով և տնտեսական երաշխաւորութիւնները անհամեմատ կարևոր են, քան մտրել զինաթափութեան և միջնորդ պայման, որ Ֆրանսիայի հետ համաձայնութիւն էր կազմվում լուրջ քաղաքական հարցի մասին, որի համար կառավարութիւնը գովասանքներ չէ սպասում, սակայն չէ էլ վախենում պարսաւանք լսելուց։

Կանցլերի ճառը լսվեց լռութեամբ բոլոր աթոռների վրա։ Շատ սառը լսվեց այն յայտարարութիւնը՝ թէ իբր Գերմանիան հզօր է և իբր թէ ձեռք է բերել աջողութիւններ։

Կանցլերից յետոյ խօսեցին կենտրոնի ներկայացուցիչ Գերտլինգը, Բէբելը, պահպանողականների և նացիօնալ-լիբերալների պարագլուխները, որոնք համաձայնութիւնը բնորոշեցին իբրև Գերմանիայի պարտութիւն։ Նրանք շատ խիստ ոճով խօսեցին Անգլիայի մասին, կշտամբեցին Գերմանիային աւելորդ խաղաղասիրութեան համար, որովհետև Գերմանիայի յայտարարութիւնները արտասահմանում կընդունվեն իբրև արգասիք նրա թուլութեան։

Պետական կանցլերը կնոջ հետ ներկայ եղաւ ճաշին կայսրի մօտ։

Հերքվում է լրագրական այն տեղեկութիւնը, իբր կրօնպրինցը և պրինցները մտադիր են հանդէս գալ պետական կանցլերի դէմ։

—

Վիէննա.—Պալատ։ Բիւջէի առաջին ընթերցման միջոցին ուկրայնացի պատգամաւոր Գօլուբօվիչը յայտնեց, որ կառավարութիւնը կամենում է հասկացնել ռուսներին, որ նրանք Աւստրիայում ներկայանում են լոկ տանելի և քիչ արժէք ունեցող մի ազգ։ Գալիցիայում նշանակված ընտրութիւնները բռնութեան ակտեր են յօգուտ լեհերի։ Կառավարական հաստատութիւնների կազմալուծումը տարածվել է համայնական կառավարութիւնների վրա։ Մինչև որ կառավարութիւնը գոհացում չը տայ ռուսների ազգային պահանջներին, ռուսները չեն կարող վստահութիւն տածել դէպի կառավարութիւնը։

—

Պարիզ.—«Ակսիօնի» տեղեկութիւնների համեմատ, սուլթան Մուլայ-Հաֆիզը ստորագրեց առաջին դաշնագիրը հովանաւորութեան կազմակերպութեան մասին Մարօկկօյի վրա, որը որոշում է սուլթանի յարաբերութիւնները ֆրանսիական ադմինիստրացիայի հետ։

—

Բուդապեշտ.—Պալատի նախագահ ընտրվեց նախկին փոխ-նախագահ Նովայը։

—

Զագրեբ.—Ի նկատի ունենալով սէյմի առաջիկայ ընտրութիւնները, բոլոր կուսակցութիւնները միացան միահամուռ կռիւ մղելու համար կառավարական թեկնածուների դէմ։

—

Պարիզ.—Ֆալիէրը նախաճաշ տուեց ի պատիւ հելլէնների թագաւորի։

—

Ստօկհօլմ.—Շվէդական գիտութեանց ճեմարանը Նօբէլեան մրցանակը գրականութեան համար յատկացրեց Մետերլինկին։

—

Մադրիդ.—Տանժէրում տիրում է յուզմունք սանիտարական միջոցներ ձեռք առած լինելու պատճառով։ Կարգ ու կանոնի վրա հսկելու նպատակով սպանական կառավարութիւնը ուղարկեց այնտեղ մի մարտանաւ։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՈՐՔԱ՞Ն ԱՐԴԱՐ Է

—

«Մշակի» № 231-ի մէջ կարդացի, որ Թիֆլիսի կօնսիստօրիան բեկել է իմ ընտրութիւնը, իբրև Բաթումի պատուիրակի. բայց մրթէ արդար վարված կը լինէր կօնսիստօրիան. քանի որ ես այդ խնդրի մասին 2 անգամ—մինը՝ «Մշակի» № 140-ի, միւսը՝ 184-ի մէջ—հարց բարձրացրի և լուսաբանութիւն խնդրեցի. քանի որ Թիֆլիսի թեմի մէջ տեղական սրբազանին վերագրված հրահանգութիւնը չէ տարածվել՝ գոնէ Բաթում չէ ստացվել։

Բաթումի պատուիրակ ընտրվելուցս յետոյ առաջարկութիւն ստացայ Եզիկասոսի Թեմակալ առաջնորդից իբր ներկայացուցիչը լինելու Էջմիածնի համագումար ժողովում, ուստի և չէի կարող ընդ նմին և Բաթումի պատուիրակը լինել, հետևապէս խնդիրը խպառ զատելով իմ անձից՝ նորէն գալիս եմ հրապարակով յայտնելու, որ արդար և օրինաւոր չէ ամբողջ քանանյական դասակարգին զրկելու ընտրական գործում մասնակցութիւն ունենալու իրաւունքից։

Օրէնքի հիմնական յօդուածն է. «Իւրաքանչիւր հայ-լուսաւորչական թեմ նշանակում է կաթողիկոս ընտրելու համար երկու պատգամաւոր՝ հոգևորական և աշխարհական։ Հոգևորական պատգամաւորը պէտք է լինի կամ ինքը Թեմակալ առաջնորդը կամ որ հոգևորականին կը նշանակէ նա. աշխարհականը՝ ընտրվում է բոլոր մելիքների, իշխանների և հայ-լուսաւորչական եկեղեցու այն պատուաւոր աշխարհական իրաւունք ըստ նախնի սովորութեան այն եկեղեցու»։

Յօդուածս այս բաղկացած է երկու մասից. հիմնականն է այն, որ թեմը նշանակում է 2 պատգամաւոր։ Ո՞վ է այս Թեմը. անշուշտ թեմի աշխարհականները և հոգևորականները միասին։ Այս Թեմը մարմնանում է ի դէմս պատուիրակային ժողովի, որ հաւաքվում է առաջնորդանիստ քաղաքում ընտրելու 2 պատգամաւոր հոգևորական և աշխարհական. բայց որովհետև հոգևորական պատգամաւորը թեմի կողմից արդէն ընտրված առաջնորդն է, ուստի հոգևորականի ընտրութիւն այլ ևս կարիք չէ լինում կատարելու. այլ Թեմը, որ չէ կարող բացառապէս աշխարհականներից լինել—ապա թէ ոչ կը լինի թերի—ընտրում է մի աշխարհական պատգամաւոր։ Եթէ այդ յօդուածի երկրորդ մասը առանձնապէս խօսում է աշխարհական ընտրողների վերաբերութեամբ, այդ լինում է այն պատճառով, որ օրէնսդիրը կարծել է, թէ հայոց եկեղեցին չէ ընդունում իր բոլոր աշխարհական անդամներին պատուաւոր, այլ միայն մելիքներին, իշխաններին և այլն։ Այս հանգամանքում պարզ է որ հարկ չը կար հոգևորականների մասին խօսք ասելու, քանի որ նրանք՝ անկասկած պատուաւոր անդամներից են եկեղեցու։

Այս «Թեմ» խօսքն ինքն իր մէջ պարունակում է Թեմական հայոց եկեղեցին, որ բաղկացած է հոգևորական թէ աշխարհական մասերից—անդամներից։

Արդ՝ երբ խնդիրը—իմ տեսակէտով—չէ զրկում հոգևորականին, երբ մեր ծխական կանոնադրութիւնն էլ հոգևորականին աշխարհականի հետ եկեղեցու ծխի անդամ է համարում, ի՞նչ արդարութիւն է զրկել մի շարժումով մի ամբողջ դասակարգ իրաւունքի հրապարակել, փոխանակ, եթէ իրապէս զրկած լինէր օրէնքը, միջնորդելու այդ անարդարութիւնը բառնալու։

Մեսրոպ ա.-ք. Մելեան

ՆԵՐՔԻՆ ԳՈՐԾԵՐԻ ՄԻՆԻՍՏՐՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՀԱՆԳԸ

—

«Սուրհանդակ» լրագրին գրում են Էջմիածնից (№ 425).

«Ներքին գործերի մինիստրութիւնը, կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ սինոդի պրօկուրօրին, ի պատասխանի նրա մի քանի հարցերին, ուղարկել է 8 կէտից բաղկացած մի բացատրութիւն, մի հրահանգ, որը առաջարկված է ի գործադրութիւն։

«Այդ հրահանգութեամբ բացատրված է, որ 1) Էջմիածին հաւաքված պատգամաւորական ժողովը կարող է ստուգել պատգամաւորների լիազօրութիւնները։ 2) Թեմերի ժամանակաւոր կառավարիչներն իրաւունք ունեն իրանց փոխարէն ուղարկել մի ուրիշ հոգևոր անձն։ 3) Թեմական առաջնորդները կարող են փոխանակ ներկայացուցիչ ուղարկելու՝ իրանց կարծիքը ուղարկել ընտրելիների մասին։ 4) Պատգամաւորներն իրաւունք ունեն ձայն տալու իրանց թեմական առաջնորդին։ 5) Սինօդի անդամների թիւը եթէ լրիւ չէ, ձայն ունեն միայն ներկայումս եղած 7 անդամները։ 6) Ժողովին ներկայ եղող պատգամաւորները կարող չեն ձայն տալուց հրաժարվել թէ քուէից ցանկը կազմելիս և թէ այդ ցանկից երկսին քուէարկելիս։ 7) Ընտրութեանը մասնակցող թէ ընտրված և թէ առաջնորդների կողմից նշանակված պատգամաւորները մի ձայն ունեն միայն։ Մի քանի առաջնորդներ միևնոյն հոգևոր անձին լիազօրութիւն տալ կարող չեն, որովհետև «այդ հոգևորական անձը, ըստ օրինաց ստորադրված չը լինելով այդ թեմական առաջնորդներին, որի թեմի կազմի մէջ չէ մտնում, կարող է ներկայացուցիչ լինել միմիայն իր թեմական առաջնորդի շահերի, որը, համաձայն 1120-րդ յօդ. օտար դաւ. կանոնադրութեան ճիշդ իմաստի, նրան Էջմիածին ուղարկում է վերև յիշված նպատակի համար՝ որպէս իր լիազօրը։ Նմանապէս և աշխարհական պատգամաւորները, որոնք ընտրված են որոշ թեմի ծխականների կողմից, չեն կարող ներկայացուցիչ լինել այն թեմերի, որոնց նրանք չեն պատկանում։ 8) Քուէարկող պատգամաւորը պարտ է իր քուէն տալու մնացեալ երեք քուէարկող թեկնածուներին»։

Թղթակիցս աւելացնում է, որ սինօդը որոշել է Փոխարքայի միջոցով դիմել մինիստրութեանը և խնդրել, որ թոյլ տրվի այս անգամ էլ ընտրութիւնները կատարել ըստ հնոյն, ժամանակի կարճութեան պատճառով։

ՎՐԱՑ ՄԱՄՈՒԼ

—

Ամենքին յայտնի ճշմարտութիւն է, որ դարերով իրար կողք կողքի ապրող հայերն ու վրացիները միմեանց բնաւ չեն ճանաչում, ծանօթ չեն ոչ իրար կեանքին, ոչ գրականութեանը, ոչ մամուլին և ոչ էլ գիտեն իրար ձգտումները, ցանկութիւնները, իղձերը, մի խօսքով՝ հայը անտեղեակ է վրաց իրականութիւնից, վրացին էլ փոխադարձաբար և թերևս մի քիչ էլ աւելի, որովհետև հայերի մէջ գտնվում են բաւական թւով անձինք, որոնք կարդում են վրաց լեզուով, հետաքրքրվում նրանց գրութեամբ։ ... ցուց, վրացին աւելի լաւ գիտէ պօրտուգալացու կեանքն ու գրականութիւնը, քան ծանօթ է իր կողքին ապրող հայի կեանքի ու գրականութեան հետ։

Ահա հէնց այս խսկ անծանօթութիւնը գէթ մասամբ փարատելու համար՝ դեռ անցեալ տարի, վրաց «Սախալխօ Գազէթի» լրագրի այն ժամանակվայ խմբագիր, յայտնի վիպասան Իա Էկալաձէն (իրաւաբան Եակօբ Ցինցաձէ) դիմեց Արտէմիւսին՝ խնդրելով վրացի ընթերցողներին ծանօթացնել հայ կեանքի, գրականութեան և մամուլի հետ։ Սա յանձն առաւ այդ պարտականութիւնը և սկսեց գրել նախ և առաջ հայ մամուլի մասին։

Կասկածից դուրս է, որ, ձեռնարկելով այս գործին, Արտէմիւսը ուղեց ժամանակագրական կարգով առաջ ընթանալ, այդ պատճառով էլ նախ և առաջ գրեց հայ պարբերական մամուլի աւագագոյն օրգան «Մշակ» օրաթերթի մասին։

Բնորոշելով նրան, որպէս հայ առաջադիմական-ազատամիտ ուղղութեան միակ ներկայացուցիչ և այդ ուղղութեան մտքերի քարոզող և ցոյց տալով նրա կատարած կարևոր դերը հայ զարթօնքի գործում, Արտէմիւս իր դէմ գրգռեց հայ սագերին, որոնք իրար գլուխ պառակելով, պրօվօկատօրի դերի մէջ մտած, սկսեցին վրացի բարեկամների մտքերը պղտորել, ճգնելով ցոյց տալ, որ Արտէմիւսի գրածները «Մշակի» նկատմամբ անաչառ լինելուց շատ հեռու են և որ նա իբր թէ գրում է միակողմանի կերպով՝ գովելով «Մշակը», իսկ վատաբանելով միւս հայ թերթերը։

Սագերի այսօրինակ խառնակիչ լեզուն, բնական է, մի որոշ աստիճանի կասկած պիտի յարուցանէր Արտէմիւսի անաչառութեան նկատմամբ «Սախալխօ Գազէթի» թերթի վարիչների սրտերում, չը նայած նրան, որ դէպի նրա անձնաւորութիւնը անսահման վստահութեամբ են վերաբերվում վրաց մամուլի գործիչները և ինտելիգենցիայի լաւագոյն մասը, համարելով նրան միանգամայն անկողմնակալ գրական գործիչ, որը իր վրա է վերցրել անաչառ կերպով ծանօթացնելու հայերին և վրացիներին իրար կեանքի և գրականութեան հետ, առանց տենդենցներ մտցնելու և ազգայնական մտքերի կողմնակից լինելու։

Ի նկատի ունենալով այսօրինակ, նոյն իսկ փոքր կասկածը, որ առաջացավ նրա վերաբերմամբ, նա գերադաս համարեց ընդհատել իր յօդուածների շարքը հայ մամուլի մասին՝ մինչև ներկայ տարվայ սեպտեմբեր ամիսը, երբ «Սախալխօ Գազէթի» թերթի խմբագրութիւնը կրկին կարիք զգալով ծանօթացնել իր ընթերցողներին հայ մամուլի մէջ արտայայտված մտքերի և կարծիքների հետ՝ հրաւէր կարդաց Արտէմիւսին աշխատակցելու յիշեալ թերթին։ Նա ընդունեց իրան ուղղված հրաւէրը, պայման դնելով սակայն, որ ոչինչ ինքնուրոյն չի գրի, այլ կը միայ լոկ թարգմանչի դեր, ծանօթացնելով վրացի ընթերցողներին թարգմանաբար հայ մամուլի այլ և այլ օրգանների կարծիքների, առաւելապէս կովկասեան բնոյթ կրող հարցերի և քաղաքային ընտրութիւնների առիթով գրված յօդուածների հետ։ Եւ նա սկսեց թարգմանել «Հօրիզոնի», «Սուրհանդակի», իսկ վերջերս էլ «Մշակի» յօդուածները, գլխաւորապէս քաղաքային իրաւասուների առաջիկայ ընտրութիւնների առիթով։ Նա մազաչափ իսկ յանցանք չունէր այն գործում, որ վերոյիշեալ երկու թերթերի նկատմամբ վրաց թերթը այլ դիրք բռնեց՝ կոչելով նրանց նեղ ազգայնական ուղղութեան պաշտպաններ եւ սօցիալիստների շահերի ջատագովներ։

Սակայն երբ «Մշակը» շօշափեց քաղաքային ընտրութիւնների հարցը, վրաց թերթը ամենայն կօրրէկտութեամբ մի քանի հարցեր տուեց նրան և, ստանալով նրանից իր հարցերի պատասխանը, իր վերջին համարներից մէկում ուրախութիւն յայտնեց «Մշակի» ուղղամիտ և անաչառ դատողութեան վերաբերմամբ։

Որպէսզի հայ ընթերցողները տեղեակ լինեն, թէ ինչ է ասում «Սախալխօ Գազէթի» թերթը «Մշակի» № 233-ի մէջ տպված Հ. Առաքելեանի՝ քաղաքային ընտրութիւնների առիթով գրված առաջնորդող յօդուածի վերաբերմամբ, որը տպվեց վրաց թերթի № 434-ի մէջ թարգմանաբար և ամբողջովին, մենք առաջ ենք բերում «Սախալխօ Գազէթի» լրագրի այս առիթով գրած կարծիքները ամբողջապէս.

«Սրա դէմ ոչ ոք ոչինչ չի ունենայ։ Միւս հայ թերթերն ևս եթէ այսպիսի խաղաղ դիրք բռնէին և վրացիների օրինաւոր ցանկութիւնը իբրև շովինիզմ չը յայտարարէին, երբեք այնպիսի անհաճոյ բանակռիւ չէր ծագի քաղաքային ընտրութիւնների շուրջը։ Ազգայնական նշանաբանով չենք դուրս եկել մենք ընտրութիւնների գործում։ Այս լեգենդան ուրիշները ստեղծեցին մեր նկատմամբ։ Մենք մեզ կողմնակից էինք յայտարարում վրացի ընտրողների խմբի առանձին խմբակցութեամբ միացմանը ոչ թէ նրա համար, որ ծայրայեղ ազգայնական առանձնացում քարոզէինք, այլ միայն այն պատճառով, որպէսզի շարժէինք Թիֆլիսի վրացիներին և նրանց մէջ արթնացնէինք հետաքրքրութիւն ... ։ Բացի այս, ինքը վրացի հասարակութիւնը աւելի լաւ է ճանաչում իր անդամներին և աւելի բնական կը լինէր, եթէ հէնց իսկ այս հասարակութիւնը անուանէր իր թեկնածուներին։ Այս ոչ ոքի և առաւելապէս քաղաքային գործերի համար վնասակար չէր լինի, որովհետև վրացիները վնասակար անձանց ընտրվելը չեն ցանկանայ։

«Մշակը» այս ըղձին համերաշխութիւն է յայտնում և հետևաբար մեզ ոչինչ չէ մնում, եթէ ոչ մեր հաճութիւնը արտայայտել»։

Արդ, ի՞նչ է այս ամենի եզրափակումը, եթէ ոչ այն, որ Արտէմիւսը անցեալ տարի «Սախալխօ Գազէթի» թերթի № 122-ի մէջ գրելով իր կարծիքը՝ ասել էր, որ հայ մամուլի ամենաուղղամիտ և ազատախոհ օրգանը «Մշակն» է, որի համար էլ հայ սագերը բարձրացրին իրանց վայնասունը, պղտորելով վրացի ինտելիգենցիայի մտքերը, ցոյց տալու համար թէ «Մշակը» ընդհակառակը յետադիմական, նեղ ազգայնական, կղերական-պահպանողական թերթ է, որպիսի կարծիքը այսօր հերքվում է նոյնիսկ վրաց թերթի էջերից, երբ նա ուրախութիւն է յայտնում «Մշակի» ուղղամտութեան և անկողմնակալութեան վերաբերմամբ, յայտնելով ընդհակառակն իր պարսաւանքը «միւս հայկական թերթերին»։ «Այծին ու ոչխարին իրանց ոտքերից են կախում», ասում է առածը։ Sapienti sat.

Արտակ

ՄԻ ՆՈՐ ԱՂԱՒԱՂՈՒՄՆ

—

«Հօրիզոն» թերթի երէկվայ համարի մէջ (№ 238) տպված է հետևեալը.

«Մշակը» հաղորդում է, թէ Պօլսի հայոց կրօնական ժողովը որոշել է կաթող. ընտրութեան ընտրելիների ցանկից հանել Օրմանեան եւ Նրէցեան սրբազաններին, որպէս ամբաստանեալ հոգեւորականների»։

Պարտք ենք համարում յայտնել ի գիտութիւն «Հօրիզոն» թերթի, որ «Մշակի» մէջ այդպիսի բան չէ տպված։ Կրօն. ժողովի այդ որոշումը վերաբերում է Կ. Պօլսի պատրիարքի ընտրութեանը, այլ ոչ կաթողիկոսի։

Իր միևնոյն համարում «Հօրիզոնը» ցանկութիւն է յայտնում, որ Թիւրքահայ եղբայրները նեղութիւն յանձն առնեն իրանց պատգամաւորներին անձամբ ղրկելու Էջմիածին։ Որպիսի՜ անկեղծ ցանկութիւն. չը՞ որ այդ բանին արգելք եղաւ հէնց ինքը «Հօրիզոնը», մասնակցելով «հռչակաւոր ցանկը» կազմելուն և խուլ-բղաւին, ստորերկրեայ հանապարհներով աշխատելով, որ Թիւրքահայերը ոչ թէ իրանց սեփական պատգամաւորներին ուղարկեն, այլ նշանակեն պատգամաւորներ զանազան Ամիրեանների Գեղեօնների, Տօշեանների, Քաջազնունիների և Աղբալեանների։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

—

Շրջանակաւոր փեթակներ պահելու առաջին փորձ

Գիրք գիւղ, 20 նոյեմբերի

Չը նայած որ մեղուապահութիւնը Կովկասի մի քանի վայրերում արդիւնաբերութեան մի լաւ միջոց է դարձել, սակայն մեզանում դեռ գիւղացին մեղուին չէ նայում որպէս իր տնտեսութեան մեծ աջակցի, ապրելու մի լաւ միջոցի վրա։ Մեղու ունենալը մի աւելորդ պատառ է համարվում, որից գիւղացին օգտվում է եթէ բնութիւնը նպաստում է, իսկ հակառակ դէպքում՝ կորցնում առանց կսկծանքի։

Պէտք է նկատել, որ գաւառիս մի քանի գիւղեր իրանց բնութեան ճոխութեամբ, ծաղիկների առատութեամբ ու պտղատու ծառերի բազմութեամբ չափազանց նպաստաւոր պայմաններ են ներկայացնում մեղուապահութեան համար, իսկ այդ պայմանների վրա ուշադրութիւն դարձնող դեռ չէ եղել։ Ամբողջ գաւառիս 18 հայ գիւղերում ընդամենը 700—750 փեթակ կայ, իւրաքանչիւր գիւղում հաշւելով 80—120 հատ։ Ամենաշատ ունեցողի փեթակների թիւը 70-ից այն կողմը չէ անցնում, այն էլ երկու-երեք գիւղում։ Այս փեթակները քթոցներ են կանգնած գրութեամբ, աւկանոցը տակից։ Երբ մեղուները մոմահացերը հասցնում են փեթակի յատակին դրած տախտակին, բարձրացնում են փեթակը և տակից աւելացնում բիւրունը, որ նոյն քթոցն է, միայն երկու կողմից բաց։ Հէնց սրանում է կայանում մեղուապահի ամբողջ տարվայ խնամքը։ Այնուհետև մէկ էլ փեթակներին մօտենում են նոյեմբերին, մեղր կտրելու նպատակով։ Եթէ փեթակը 3 թիզ բարձրութիւն ունի, վերևից կտրում են 4—5 մատնաչափ. իսկ կտրելուց յետոյ փեթակում մեղր մնում է թէ չէ՝ այդ այնքան էլ հետաքրքրական չէ մեղուապահին, որովհետև մնացած մասում մեղրից աւել ուրիշ բան չէ կարողանում երևակայել։ Որքան ինձ աջողվել է իմանալ, իւրաքանչիւր փեթակից ստացվում է 10—15 ֆ. մեղր, իսկ առատ տարիներում հազիւ 20 ֆունտ, այն էլ ոչ բոլոր փեթակներից։ Խօսք չէ կարող լինել, որ այդ ձևի քթոցներում և այդ տեսակ խնամքով մեղուների մեծ մասը ձմեռը ոչնչութեան մատնվէին։ Սովորական երևոյթ է 5-ից մէկը ոչնչանալը։

Մինչև այսօր դեռ շրջանակաւոր փեթակներ պահելու փորձ այս շրջանում չի եղել։ Միայն անցեալ տարի Գիրք գիւղի քահանան, տեղի նպաստաւոր պայմանները աչքի առաջ ունենալով, փորձում է ընդարձակ չափերով շրջանակաւոր փեթակներում մեղուներ պահել, բայց կասկածելով իր գիտողութեան վրա՝ սկսում է երեք փեթակից, ղեկավարվելով Բերարանի գրքի տուած ցուցմունքներով։ Այս տարվայ փորձը, չը նայած տարվայ անաջողութեան, բաւարար հետևանքներ է տալիս։ Երկու փեթակից ստացվում է 60 ֆունտ մեղր, որ չը տեսնված երևոյթ է գիւղացու համար։ Չը յուսահատվելով ոչ այնքան աջող փորձից, այս տարի պատրաստվել է ընդարձակ չափերով սկսելու։ Պէտք է նկատել, որ թէ Գիրքում և թէ շրջակայ գիւղերում մեղուապահները, խրախուսված՝ քահանայի օրինակից, շրջանակաւոր փեթակներ են պատրաստել տալիս, որ չափազանց մխիթարական երևոյթ է։

Յ. Շ.

—

Հաւատարիմ դատաւորի մահը

Քարվանսարա, 18 նոյեմբերի

Այսօր հողին յանձնվեց տեղիս հաշտարար դատաւոր Րուդոլֆ Ֆ. Էվերստի աճիւնը։

Թաղման հանդէսին ներկայ էին զինւորական ատեանի անդամները, տեղական բոլոր վարչական ատեանների պաշտօնեաները և ժողովրդի խուռն բազմութիւն։

Հանգուցեալը ունի, ասում են, մօտ 40 հազար ր. կարողութիւն, որը կտակել է կնոջը։

Թաղման ղեկավարն էր դատարանի ատենադպրի օգնական Ալ. Իվ. Սարատիկեանը։

Հանգուցեալը որպէս գերմանացի խիստ կարգապահ էր. նա առանձին սիրով էր վերաբերվում Կ. Հ. Բարեգ. Ընկ. տեղիս ճիւղի ձեռնարկած ժողովրդ. տան շինութեանը և խոստացել էր 100 ր. նուիրել, եթէ շինութիւնը գլուխ գայ. մնում է նրա մերձաւորներին հանգուցեալի կամքը կատարել և նրա անունն ևս յիշատակելի կացուցանել։

Մ. գ. Եղիկեան

ՀՈՂԱՅԻՆ ՀԱՐԿԱՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

—

«Մշակի» № 124-ում խօսելով հողային—քաղաքային անշարժ կայքերի—հարկատուութեան վերաբերմամբ, մենք մի փոքր ցանկութիւն էինք յայտնել, որ մեր քաղաքային վարչութիւնը, մտնելով քաղաքացիների նիւթական դրութեան մէջ, պարտաւոր է հողային հարկատուութեան վերաբերմամբ մի նոր սիստեմ մտցնել մեզանում։ Մենք առնելինք, որ ամբողջ 17 տարի քաղաքա-

յին շատ կայքեր չէին վերագնահատվել։ Այս տարի, շնորհիւ 1910 թ. յունիսի 6-ի նոր օրէնքի, քաղաքային ատեանը՝ նախագահութեամբ հարկային տեսուչ Գ. Ա. Ջանիշվիլիի՝ վերագնահատեց քաղաքային բոլոր անշարժ կայքերը։ Այս օրերս վերջացնելով իր աշխատանքները այդ վերաբերութեամբ, քաղաքային ատեանը յանձնեց բոլոր բլանկները տնատէրերին՝ յայտարարելով նրանց իւրաքանչիւրին գնահատողական տուրքի քանակը՝ արքունական տուրքի վերաբերմամբ։

Թէպէտ վերագնահատողական արդիւնքի քաղաքային ատեանի գործունէութեան դէմ շատ քիչ բողոքողներ (մօտ 30) դուրս եկան, բայց և այնպէս կան տներ և շինութիւններ, որոնց տուրքերը անհամեմատ աւելացել են և նոյնիսկ կրկնապատկվել ու եռապատկվել։ Օրինակ՝ քաղաքացիներից մէկը մի նոր տուն է շինել իր բնակութեան համար, որից և ոչ մի կոպէկ վարձագին չէ ստանում, սակայն նա ստիպված է տարեկան մօտ 50—60 ր. կալուածական տուրք վճարել թէ քաղաքային և թէ արքունական, այլ և զեմսկի հարկը հետները հաշուած։ Պէտք է երևակայել, թէ որքան դժուար է այդ տնատիրոջ համար տարեկան այդպիսի մի գումար տուրք վճարել, քանի որ նրա տունը, բացի այն, որ, ինչպէս ասացի, ոչ մի կոպէկ քրէհ չէ բերում, նա ընդհակառակն տարեկան աւելորդ ծախսեր ունի կատարելու նորոգութեան, տանիքների մաքրութեան և այլ կողմնակի նկատումների մասին։

Կալուածական տուրքերի աւելացումը բացատրվում է նրանով, որ, ինչպէս նախկին յօդուածումս էլ եմ ասել, մեր քաղաքը վերցնում է հարկատւութեան չափը $7\frac{1}{2}\%$ տարեկան։ Նախկին տարիներում քաղաքային վարչութիւնը իր գնահատողական մասնաժողովի ձեռքով քաղաքային անշարժ կայքերը գնահատել է չափաւոր կերպով, նայած տեղական պայմաններին և բնակչութեան նիւթական դրութեան։ Այս տարի, ընդհակառակն, քաղաքային ատեանը արքունի տուրքը գնահատելիս (ի հարկէ աւելումներով) ի նկատի ունի նոյն նորմայով վերցնել նաև քաղաքային վարչութեան հասանելիք տուրքը, չը նայելով որ քաղաքային տուրքերի տոկոսը կազմում է $7\frac{1}{2}\%$, իսկ արքունականը՝ 5—6%։

Սակայն ծանրաբեռնել բնակչութիւնը կալուածական և այլ տուրքերով՝ մենք կարծում ենք, որ մեր քաղաքի համար այնքան էլ ախորժելի բան չէ, քանի որ եղած տուրքերն էլ մեծ դժուարութեամբ են գանձվում, որովհետև, ինչպէս տեսնում ենք, հարկերի փոխարէն գրաւում են ժողովրդի պղինձը և տան այլ կարասիները։ Մինչդեռ միւս կողմից տեղական ազգաբնակութիւնը հազիւ է կարողանում իր օրապահիկը հայթայթել։ Հէնց մեր ցանկութիւնն էլ պտտում էր այդ առարկայի շուրջը, քանի որ $7\frac{1}{2}\%$-ը հակառակ արքունի 5—6%-ի դէմ մի ահագին տարբերութիւն է մի կողմից, իսկ միւս կողմից կայքերի գնահատութեան քանակը նոյնպէս դէպքերում աւելացված է՝ նայած ժամանակի ոգուն և տրամադրութեան։

Թէպէտ հողային հարկատւութեան նոր սիստեմը 1910 թ. յուն. 6-ի օրէնքով մի շատ արդար ձև է այն քաղաքների համար առհասարակ, ուր անշարժ կայքերը կանոնաւոր օգուտ են հասցնում տիրոջը կամ լաւ գներով քրէհներ են բերում տարեկան, սակայն մեր քաղաքի համար դա մի այնպիսի ծանր միջոց է, որ դժուար տանելի կը լինի մեր աղքատ ազգաբնակութեան համար, որի անշարժ կայքերը ոչ մի կողմնակի եկամուտ չեն բերում։ Կան, այո, մասամբ և քրէհ բերող տներ (որոնց մատների վրա կարելի է համարել), բայց դրանց աննշան՝ չնչին վարձագինը իր տարեկան տուրքերն ու ծախքերը յաճախ չէ լրացնում, մինչդեռ այդ կալուածները ահագին գումարներ են կլանել իրանց տէրերից։ Իրաւ, անշարժ կայքերը—տներ և բնակարաններ—որքան օգտակար են Թիֆլիսի, Երևանի, Բագուի և այլ վաճառաշահ մեծ քաղաքների համար, բայց անօգուտ են, նոյնիսկ վնասակար մեր Նոր-Բայազէտի վերաբերմամբ, ուր բացի տեղական բնակչութիւնից և մի քանի կէնտ ու ջուխտ «չինովնիկներից»՝ ոչ մի կողմնակի դասակարգ (վերաբնակվողներ) չը կայ, որը վարձագին վճարէր բնակարանների համար, որոնք միշտ «դափ-դատարկ» մնալով՝ հետզհետէ տնատէրերին գցում են պարտքերի տակ և բոլորի յոյս ու հաւատը կորցնում դէպի շինարարական գործը...

Հէնց այդ տեսակէտից մի խումբ քաղաքացիներ մտադիր են խնդրագիր ներկայացնելու քաղ. վարչութեանը՝ հարկատւութեան չափը փոխանակ $7\frac{1}{2}\%$-ի դարձնել 5%։ Դա անշուշտ կը լինի մի արդար միջոց մեր յետ ընկած քաղաքի ազգաբնակութեան համար, որը ոչ մի կողմից մխիթարված չէ իր ընտանեկան և տնտեսական կեանքում։ Մեր կարծիքով՝ քաղ. վարչութիւնը պէտք է ընդառաջ գնայ այդ մտադրութեան, այն է՝ անշարժ կայքերի գնահատութեան տուրքերի չափը պակասեցնելու գործում։

Գ. Սինանեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Արասթուման մեկնեցին սանատորիա-

[illegible]

ուր պիտի լսվէր և քննվէր Ն. Կարա-Մուրզայի զեկուցումը «Տնտեսական բաժանմունքի կազմակերպութեան մասին քաղաքային վարչութեան կից»։ Այդ զեկուցումով, բոլոր տնտեսական մասը կենտրոնացվում է մի տեղ, ուր ուպրավային ենթարկվող բոլոր հիմնարկութիւնները ստանում են իրանց հարկաւոր իրերը այդտեղից։ Պահեստի իրերը գնում է մասնաժողովը և ստուգում է կոնտրօլը։ Ն. Կարա-Մուրզայի հաշւով քաղաքային վարչութիւնը խնայողութիւն կունենայ տարեկան առնուազն 30,000 ր., իսկ ծախք կը լինի 6—7 հազար։ Ժողովը իր հաւանութիւնն է տուել նախագծին։ Շուտով կը ներկայացվի քաղաքային վարչութեան և ապա դումային։ Հաւանական է, որ տնտեսական այդ բաժանմունքը կը սկսի իր գործունէութիւնը առաջիկայ 1912 թ. յունվարից։

◆ Այսուհետև քաղ. վարչութիւնը իրաւունք է տալու բանալ նոր հացատներ միմիայն այնպիսիները, որոնց շինութիւնները կը համապատասխանեն պարտադիր որոշումների պահանջներին։

◆ Թիֆլիսի հասարակական կլուբի խորհուրդը (Բօրսայի դահլիճ) նպատակ ունելով աւելի մօտիկից ծանօթացնելու կլուբի անդամներին քաղաքային և զեմստվային վարչութեան խնդիրների հետ, որոշել է կազմակերպել մի շարք ռեֆերատներ։ Անցեալ շաբաթ, ինչպէս յայտնի է, դասախօսութիւն կարդաց Մ. Վէսէլովզորովը։ Այսօր Մ. Ջաբար կը կարդայ ռեֆերատ ֆինանսական տնտեսութեան հիմունքների մասին, որից յետոյ կը լինի գրոյց և երաժշտական-գրական բաժին։ Իսկ եկող շաբաթ Ի. Գուլիսօվը կը կարդայ ռեֆերատ զեմստվօյի մասին։

◆ «Баку»-ի էջմիածնի թղթակիցն ևս հաստատում է «Մշակի» այն լուրը, որ ներքին գործերի մինիստրը բացատրել է, թէ իւրաքանչիւր թեմ պարտաւոր է կաթողիկոսական պատգամաւոր ընտրել անպայման իր թեմի մարդկանց միջից։

◆ «Баку»-ն Թիֆլիսից հեռագրում են, որ քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեան հարցրել է նահանգապետից՝ թէ ինչ նպատակով է ոստիկանութիւնը գաղտնի ճանապարհով տեղեկութիւններ ժողովում քաղ. դումայի ձայնաւորների թեկնածուների մասին։

◆ Նոյն թղթակիցը հեռագրում է, որ պետական բանկի Թիֆլիսի գրասենեակի պաշտօնեայ Կարնովիչը պաշտօնից արձակվեց «կենդանի ապրանք» Պարսկաստան ուղարկելու մէջ մասնակցելու համար։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհրդին 10 մատեան է տուել յօգուտ դպրոցական ֆոնդի ժողովարարութիւն անելու համար։

◆ Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը դիմում արած լինելով իր ճիւղերին՝ արձագանք տալու Ընկերութեան 30-ամեայ յոբելեանին՝ յօգուտ դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդի հանգանակութիւն բանալով տեղերում, շատ ճիւղեր յայտնել են խորհրդին, որ արդէն ձեռնարկված է ամէն կերպով նպաստած լինելու յոբելեանական գործին։ Նոյնպէս պատրաստականութիւն են յայտնել նպաստելու դպրոցական-ուսուցչական ֆոնդին մի քանի տեղերի դպրոցական վարչութիւնները։

◆ Այսօր Վրաց ազնուականութեան թատրոնում տեղի կունենայ գրական երեկոյթ ի յիշատակ Լերմոնտովի։ Ի թիւս այլոց մի քանի խօսք կասէ բանաստեղծի մասին Ալ. Խատիսեան։

◆ Հոկտեմբերի 27-ին, գիշերվայ մօտ ժամը 10-ին Նեկրասովսկայա և Նիկոլայեվսկայա փողոցների անկիւնում (Վօրոնցովի արձանի մօտերքում) № 16 տանը զետեղված «Դիանա» հիւրանոցում հրդեհ ծագեց։ Հրդեհաշէջ խումբը վրա հասնելով կրակի տարածման առաջն առաւ։ Այրվեցին միայն հիւրանոցի (որ ամենավերին յարկումն է գտնվում) մի քանի սենեակները։ Մարդկանց դժբաղդութիւն չը պատահեց։

◆ Թիֆլիսումն է Քութայիսի նահանգապետ Սլավօչինսկին։

◆ «Ю. К.»-ը գրում է, որ Կ. Հ. Բ. Ընկերութեան Գանձակի ճիւղը կանգնած է փակման վտանգի առաջ, որովհետև անդամների թիւը չափազանց պակասել է և գանձարկղում այլևս փող չը կայ։

ՏԵՂԵԿ. ՎՐԱՑ ԻՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԻՑ

◆ Վրաստանի Պատմա-Ազգագրական ընկերութեան քարտուղար է ընտրված հնագէտ Ս. Գօրգաձէն։

◆ Վրաց երիտասարդ դրամատուրգ Տրիփօն Ռամիշվիլիի «Հարևաններ» պիէսը, որը վաղուց ի վեր թոյլատրված է գրաքննութեան կողմից և յաճախ խաղացվում է վրաց բեմերի վրա, թարգմանվելով ռուսերէն լեզուով՝ գրաքննիչի կողմից արգելվել է սակայն խաղալ այն։

◆ «Սախալխօ Գազէթի» թերթին գրում են Թէլաւից, որ տեղական ծայրաթաղերից մէկում 7 զինված չարագործներ յարձակում գործեցին փողոցով անցնող Զուզօշվիլիի կնոջ Օլգայի վրա և բռնութեամբ տանելով նրան Նարիմանովի այգու կողմը՝ փախցրին։ Չը նայելով Օլգայի դիմադրութեանը, այնուամենայնիւ նրանք Օլգային բռնաբարեցին։ Այդ վայրի մօտերքը անցնող ոստիկանները լսելով թշուառ կնոջ հառաչանքները, որին չարագործները ուզում էին խեղդել յանցագործութիւնը ծածկելու համար, օգնութեան հասան և ազատեցին նրան։ Տեղն ու տեղը ձերբակալվեցին անասնացած չարագործներից՝ Իրակլի Ջիկվիտաձէ՝ 23 տարեկան, Բագրատ Նադիրօվ՝ 21 տ., Վասիլ Սուլիկաշվիլի՝ 30 տ. և Կարապետ Աֆրիամօվը։ Չարագործների միւս մասը թէև կարողացաւ թագնվել, բայց նրանց նոյն օրն ևեթ ձերբակալեցին։

◆ Թիֆլիսի «Սախալխօ Գազէթի» և Քութայիսի «Մնաթօբի» թերթերի միջև դեռ ևս շարունակվում է քաղաքային ընտրութիւնների շուրջը յարուցված բանակռիւը։

Մնաթօբի թերթի աշխատակիցներ՝ Նարի և Լ. ապացուցում են միջազգային բնոյթ տալ ընտրութիւնների օգտակարութեան ամեն տեսակէտից և ազգային կուրիաների, ազգայնական սկզբունքի վնասակարութեանը։ Մինչդեռ վրաց ազգայնական թէօրիաների մեկնաբանող Արչիլ Ջօրջաձէն իր ընդարձակ յօդուածներով ճգնում է ապացուցել ազգայնական հողի վրա առաջ տանելիք ընտրութիւնների օգտակարութիւնը։

◆ Քաղ. վարչութիւնը վրաց «Գանաթլեբա» ընկերութեանը տրվող նպաստը դարձրել է տարեկան 300 րուբլի։

◆ Հոկտեմբերի 27-ին Վրաց Թատրոնում տեղի ունեցաւ վրաց յայտնի բանաստեղծ հանգուցեալ Իլիա Ճավճավաձէի անուան ֆոնդի օգտին գրական-երաժշտական երեկոյթ, որը ընդհանուր առմամբ աջող անցաւ։ Վրաց հասարակութիւնը շտապել էր իր տաղանդաւոր բանաստեղծի յիշատակը յարգել, բաւական քանակով ներկայ գտնվելով երեկոյթին։

◆ Վրաց Դրամատիկական Ընկերութեան վարչութիւնը արդէն կազմել է նոյեմբեր ամսվայ ռեպերտուարը, որի մէջ մտնում են մի երկու ինքնուրոյն և մի քանի թարգմանական պիէսներ։ Ի միջի այլոց խաղացվելու է Վ. Փափազեանի «Ժայռ» պիէսը, նոյեմբերի 3-ին։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Ժողովրդական Տան Թատրոնում

Հինգշաբթի, հոկտ. 27-ին, Զուբալովեան Ժողովրդական Թատրոնում ռուս սիրողների խումբը դերասան Սմոլէնսկիի մասնակցութեամբ ներկայացրեց կոմս Ա. Տոլստոյի «Царь Θеодоръ Іоанновичъ» պատմական ողբերգութիւնը։

Վերյիշենք համառօտակի այն քաղաքական շրջանը, որ և նիւթ է ծառայել յիշեալ պիէսի հեղինակին։ Իօան IV Գրօզնիի մահից յետոյ ռուսական գահը անցնում է նրա որդի Ֆէօդորին (1584 թ.), որ ամուսնանում է յայտնի Բորիս Գօդունովի (ապա արքայ) քոյր Իրինայի հետ։ Ֆէօդորը լինելով թուլակամ, անփորձ, թէև չափազանց բարի, թագաւոր է սոսկ անունով, իսկ կառավարութիւնը իրապէս գտնվում է Բորիս Գօդունովի ձեռքում, որի ազդեցութիւնը Ֆէօդորի վրա շատ մեծ է։ Սակայն երկիրը գտնվում է անվերջ երկպառակութիւնների մէջ, որ մղում են իրար միջև Գօդունովը և ազդեցիկ բօյեար Իվան Պետրովիչ Շույսկին իւրայինների հետ միասին։ Եւ չը նայած պարզամիտ թագաւորը ամեն կերպ աշխատում է հաշտեցնել երկու հակառակորդ կողմերին, բայց իշխան Բորիսը դրժում է իր երդումը և վերջ ի վերջոյ թագաւորին իր գործիքը դարձնելով կարողանում է աքսորել տալ իր ոխերիմ թշնամի Շույսկիին, որին վերջում խեղդամահ են անում։ Շույսկիի տոհմը չէր կարողանում սառնասիրտ նայել, որ կառավարութեան ղեկը ինքնակամ Գօդունովի ձեռքումն է, և երկիւղ կրելով որ Ֆէօդորի մահից յետոյ ժառանգ չը լինելու պատճառով կարող է երկիրը քայքայման վտանգին հասնել, գաղտնի դաւադրութիւն է կազմում Ֆէօդոր թագաւորի դէմ։ Սակայն աչալուրջ Բորիսը երևան է հանում դաւադիրներին և բանտարկել տալիս։ Միևնոյն Գօդունովը մեղադրվում է նաև արքայազն Դմիտրիին սպանել տալու մէջ, բայց, ինչպէս պատմութիւնը, այնպէս և պիէսի հեղինակը այդ կէտը շատ մութն են թողել։

Ներկայացումը աչքի էր ընկնում նրանով, որ այդ օրը քաղ. վարչութիւնը յատկապէս պատրաստել էր շքեղ դեկօրացիաներ ու զգեստներ։

Խաղն էլ անցաւ բաւարար. երևում էր, որ դերակատարները յիրաւի բաւական աշխատանք էին թափել պիէսի ներկայացման համար։ Աչքի ընկաւ դերասան Սմոլէնսկին Ֆէօդորի դերում, թէև պարոնի յուզմունքները երբեմն լալկանութեան քօղով էին ծածկվում։

Կօրեակօվ շատ լաւ ուսումնասիրել էր Բորիս Գօդունովին և ամբողջացրեց նրա տիպը։ Լաւ էին նմանապէս օր. Տօմսկայան թագուհի Իրինայի և պ. Իրանսկին իշխան Շույսկիի դերերում։

Ե.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՐՈՅ ՊՐՕԲԼԵՄԸ ԵՒ ԱՊԱԳԱՅԻ ԿԻՆԸ

(Վահունու Պատրանի վէպի առիթով)

I

Գրականութիւնը ոչ թէ միայն արտացոլում է որոշ դարի, ժողովրդի պայմանները, նրա հոգեկան յոյզերը, տիպերը, նրա իդէալները, այլ և ուրուագծում է այն շաւիղները, որոնցով պիտի ընթանայ ապագայի կեանքը. մարգարէանում է, յայտնագործում է այն գաղափարները, որոնք թաղնվում են ապագայի ծալքերում։ Նա պատկերացնում է ոչ թէ միմիայն ներկան, այլ և անմահ ստեղծագործութիւններով հեռանկարներն է լուսաւորում։ Ցաճախ՝ գրչի մի պարթև շարժումով ճգնում է լուծել դարաւոր հանելուկներ, մի պատկերացումով՝ կեանքի մութ անկիւններին սփռել հրեղէն ճաճանչներ ու ապագայի խորանից յափշտակել նրա գաղտնիքները։ Խորասուզվելով ներքին երևոյթների աշխարհը՝ նա աշխատում է թափանցել էութեան խորքերն ու՝ անցեալի վրա հիմնված՝ մարմնացնել ապագան, այն ձևակերպումները, որ մարդը իր երջանկութեան համար շարունակ որոնում է։

Որոնում է և հայերէն գրքի հեղինակը։ Աշխատում է ինքնուրոյն փորձով լուսաբանել այն մութ խնդիրներից մէկը՝ «Նըրբագոյն զգացմունքը» և դրանով ընդհանուր գրական գանձարանին տալ մի ինքնուրոյն հողի վրա ծագած խօսք ևս։

Եւ ոչ թէ միայն որոնում է, ոչ թէ միայն աշխատում է պատառել քօղը, այլ և կարդում է իր դատավճիռը, ստեղծում է իր օրէնքը, ուրուագծում է ապագայ կնոջ պատկերը, լուծում է հարցն ու յաղթանակում բարոյագիտութիւնը։

— Սա մեզ փրկեց... Սա է իսկական սէրը... Մնացածը՝ պատրանք է...։

Այդ խօսքերի մէջն է ամփոփվում հեղինակի տենդենցիան։ Այդ խօսքերումն է պատկում հեղինակի ձգտումը՝ նորավէպի հերոսուհին՝ մանկան ոտքերը համբուրելով... մանկան, որը պատահմամբ միայն մտաւ խանգարելու մօր սիրային զեղումները։ Տրփական բռնկման ժամանակ՝ երբ կինը՝ մարմնի հզօր պահանջներից գրեթէ կիսախելագար... երբ կամքը թուլացած է, գլխուղեղական կենտրոնները թմրած... երբ վերջապէս՝ նա հասնում է «գոյութեան խորքում» թագնված նպատակին, մերկացնում է իր մարմինը բուռն զգացմունքների համար, հասնում է անքուն գիշերների երազանքների իրագործմանը, յանկարծ արտաքին աշխարհից ճնշող երեխայի ձայնը մտնում է ներքին բնազդի հրամաններին, յիշեցնում մօր պարտականութիւնն ու... դեռ չը յագեցրած ծարաւը, դեռ կրքից չը սթափված՝ հսկայական մի թափով ազատվում է սիրոյ կապանքներից, ու ծնողական զգացմունքը տանում է յաղթանակը։

Եւ հերոսը, որը վերջապէս երկար տանջվելուց յետոյ հասաւ իր բաղձանքի գագաթնակէտին, «տիրելու այդ գեղեցիկ կնոջը»..., հերոսը, որի շրթունքները դեռ այրվում էին կնոջ համբոյրներից, որի ականջում դեռ հնչում էր զգուանքի աղերսանքը՝ «համբուրիր այնպէս, որ մարմնիս ամեն մի թելիկը տնքայ», այդ հերոսը՝ ինչ-որ հրաշքով՝ առանց կռւի, առանց նոյնիսկ բողոքի, լուռ խոնարհվում է սիրած կնոջ վճռի առաջ ու... ապաւինում է եղբայրական զգացմունքին։

Եւ յիրաւի... Կեանքում խօլական վայրկեանը՝ բարոյագէտներին հաճոյք պատճառելու համար՝ յաճախ է այդքան ցանկալի վերջաւորութիւն ստանում... Եւ եթէ յիրաւի յաճախ է կատարվում, եթէ յիրաւի ինքնիշխան մի մեծութիւն է, այդ դիմադրողական ուժը այդքան հզօր է, ինչու այն ժամանակ դիմել արհեստական միջոցի՝ պատահմամբ երեխան ներկայացնելով։ Այդքան բազմաթիւ են այն հերոսները, որոնք ամենավտանգաւոր դէպքում կարողանում են հրաշալի զսպել իրանց, զօրաւոր բնազդը յանգել անմեղ զգացմունքի. և եթէ կան այդ հերոսները, մի՞թէ աւելի բնական չէր չը հասցնել այդ հրաբխային բռնկմանը և իբրև գիտակից մարդիկ, ինչպէս հեղինակը նրանց նկարում է, մինչև այդ դէպքը պատնէշներ ստեղծել՝ թողնելով անհատական ճաշակին ընտրել ձևը, մինչև այդ դէպքը, երբ դեռ հնարաւորութիւն կար խեղդելու զգացմունքը, քանի դեռ կիրքը չէր խլացրել բանականութիւնը։ Իսկ երբ զգացմունքը հասնում է շիկացման այդ աստիճանին, այնուհետև [illegible] պայքարը չէ կորցնում իր գոյութեան հիմքը։

Սակայն հեղինակի իրաւունքների սահմանումն է հոգեբանական այդ վերլուծումը, ապա թէ ոչ՝ նրա ամբողջ կերտուածքը կը կորցնէր իր նշանակութիւնը, իր հիմքը։ Եւ յիրաւի՝ նպատակին հասնելու, այսինքն սիրոյ պրօբլեմը լուծելու, նրա բազմակողմանի յայտնութիւնը՝ մի կատեգորիկ իմպերատիվի ենթարկելու համար կարևոր էր ստեղծել էգօտիք մթնոլորտ ու կրքերի հրդեհը յաջող պսակել։ Դա ծնողական զգացմունքի վրա բառնանալն է, նրա գերիշխող դերը, որ պէտք է համասփռւի կեանքի մնացած երևոյթների վրա, նոյնիսկ զօրեղագոյն բնազդի՝ միևնոյն է, ինչ առանձնայատուկ բնոյթ որ չունենար։ Դա՝ այսպէս ասած՝ մի սպեղանի է, մի միջոց է, որը առաջարկում է հեղինակը լուծելու՝ ըստ իր ասածի «Նըրբագոյն զգացմունքը, որի համար գրված են անթիւ անհամար հատորներ»։

Ո՞րչափ այդ միջոցը ուժեղ է ներկայ կեանքում ներկայի պայմաններում և ո՞րչափ կարող է իրական ազդեցութիւն ունենալ ապագայում, ինչ աջողութեամբ կարող է լուծվել այդ խնդիրը։

Փառաբանել ինքնաժխտման գաղափարը, ցանկութիւնների աշխարհը ենթարկել պարտաճանաչութեան խարազանին, թւում է, խնդրի այդ տեսակ լուծումը՝ գոնէ դեռ մի տեսակէտից՝ ենթարկվում է տապալման այն հասարակ հիման վրա, որ բնազդների, զգացմունքների այդ աստիճան շիկացման ժամանակ սակաւաթիւ կը լինեն այն անհատները, որոնց կամքը ընդունակ կը լինի գերիշխել՝ մարմնի զօրաւոր պահանջը յաղթահարելու, ընդունակ կը լինի սրտի խորագոյն բաղձանքը զոհաբերելու։ Այդ անհատները՝ գուցէ և բաղդաւոր, սակայն բացառութիւններ կը լինեն՝ օժտված ահագին կամքով, ուժեղ բանականութեամբ։ Մարդկութեան մէջ հերոսները բացառութիւն են կազմում։ Նա բաղկացած է ոչ թէ հերոսներից, այլ հասարակ մահկանացուներից, որոնք ենթարկվում են բնութեան օրէնքներին, դեռ չաւելացնենք, որ ոտնակոխում են նոյն իսկ, հասնում են չափազանցութիւնների, շուայտութեան։ Ապացուցանելու կարիք չը կայ։ Բաւական է միայն մտաբերել ակնյայտնի ու անյայտ դրամաները, որոնք կատարվում են այդ հողի վրա, և նրանց լայնածաւալ թափանցումը հասարակական խաւերի մէջ։ Ուրեմն՝ հանգոյցի լուծումը ոչ թէ պէտք է յենվի ուժեղների հսկայական կամքի վրա, այլ ենթարկվի հանրամատչելի ձևերի, դառնայ ընդհանուրի սեփականութիւնը և ոչ թէ միայն ընտրեալների։ Հակառակ դէպքում նա դառնում է «ձայն բարբառոյ յանապատի»։

Սակայն՝ վէպը գրված է ընտրեալների կեանքից և ընտրեալների համար։ Ի՞նչ գործ ունի ջերմանոցի գալուկ ծաղիկը մարդկութեան հետ։ Նրան ի՞նչ փոյթ արտաքին կեանքում վխտացող ուժը։ Արտաքին կեանքում կատարվում են փոթորիկներ, յուզմունքները ալեկոծում են մթնոլորտը, իսկ այն ծաղիկը նեղ շրջանակի մէջ պարփակված՝ նեղ շրջանակի վայելքներն է որոնում. և այն ժամանակ, երբ նրա մէջ արթնանում է ընդհանուրի տենչերից մէկը, և նա կամենում է լայնացնել իր իրաւունքների սահմանները՝ նրա առաջ հանդիսանում է մի անհելի ուժ, մի երկաթեայ պարիսպ, որից անցնելը միանգամայն անհնարին է նրա թոյլ էութեան համար։

Դա «Նըրբագոյն զգացմունքն» է, համրամարդկային մի զգացմունք, որի հանգոյցը լուծելու համար՝ արդարև՝ գրված են անթիւ, անհամար հատորներ։ Դարերով և հազարամեակներով նա զբաղեցնում է մարդկային ուղեղը և շարունակելու է զբաղեցնել՝ քանի դեռ մարդկութիւնը ապրում է։ Ամեն մի էպօխա, ամեն մի ցեղ ըստ իր տեսակէտի էր լուծում խնդիրը, ամեն մի տնտեսական յեղաշրջում՝ յեղաշրջում էր և այդ հարցի ձևակերպումը։ Չը կայ մի ընդհանուր օրէնք, չը կայ մի չափս այդ դժուարին խնդրում, որ չենթարկվի հազար ու մի պատահարների. երբեմն՝ զանազան գործօնների մի հիւսուածք կատարում է իր դերը։ Գիտնականների հետազօտութեան ծառայում է իբրև անհուն նիւթ, զօրեղագոյն նիւթ, որովհետև բղխում է գոյութեան խորհրդաւոր խորքերից. համատարած կեանքի աղբիւրն է և իբրև այդպիսին, իբրև կեանքի բազմազան յայտնութեան ուժեղ գործօն, կարո՞ղ է նա մի որոշ շրջանակի մէջ պարփակվել։ Դարեր, հազարամեակներ գեղարուեստագէտները՝ իրանց ստեղծագործութիւնների մէջ կեանքի այդ աղբիւրը անմահացնում էին չքնաղ ձևերով։ Հին աշխարհի հանճարը ներկայացաւ սֆինքսի առեղծանելի դիմագծերով։ Եւ իրաւի առեղծանելի է նա, որովհետև ամեն մի դէպք ունի իր պատմութիւնը, իր անցեալը, իր առանձնայատուկ օրէնքները, և ամբողջը այնքան բազմազան է, որքան անհատը՝ իր ներքին աշխարհով, իր հոգեբանութեամբ, ուժեղ ու թոյլ գծերով, իր մարմնի կազմուածքով, ուրոյն ձևերով՝ տարբերվում է միւս անհատներից։

Եւ միմիայն ֆիլիստերական նեղ հայեցակէտն է, որ սահմանափակում է այդ շրջանակը՝ բնութեան բարոյագիտութիւնը տապալելով, կաշկանդում է անհատին, ստեղծում է նրա համար մի ընդհանուր օրէնք՝ առանց քննադատելու, առանց վերագնահատելու այդ օրէնքի արժէքը այս կամ այն դէպքում, օրէնքի՝ որ խախտում է գոյութեան իրաւունքը։

— Չը դաւաճանել ամուսնուն,—ահա այն ազդանշանը, որի վրա յենվում է ներկայ ամբողջ իդէալը։ Մի ազդանշան, որի մէջ պարփակվել է մեշչանական հայեցակէտը իր

ողորմելի արժէքներով, կեղծիքով, որի շուրջը սաեղծւում են անթիւ անհամար եզերերգութիւններ։

Փորձենք վերլուծել այդ գաղափարը։

Կարինէ

(Կը շարունակվի)

ՄԱՄՈՒԼ

Գաղտնի քուէարկութիւն լինի թէ բաց՝ կաթողիկոսական ընտրութեան ժամանակ։ Այս հարցը, որ պէտք է լուծված լինի ամեն մի փոքր ի շատէ առաջադէմ մարդու համար, դեռ լուծված չէ «Հորիզոն» թերթի համար, և նա նորից ճգնում է համոզել, որ կաթողիկոսի ընտրութիւնը կատարվի ոչ թէ գաղտնի, այլ բաց քուէարկութեամբ։ Իբրև արդարացում, նա առաջ է բերում այն հանգամանքը, որ պատգամաւորը կարող է կեղծիք կատարել և չը տալ իր ձայնը այն անձին, որին ժողո-

[illegible]

աչքի առաջ քարոզում են մարդասպանութիւն։ Եւ այդ միայն նրա համար, որ Հ. Առաքելեանը պատահաբար մերկացրել է «հորիզոնականների» խուլըդային գործունէութիւնը, կեղծիքները։

Մնում է ուրեմն հաշտվել այն մտքի հետ, որ հայ բանաստեղծը (ի հարկէ միայն հայ բանաստեղծը) կարող է օժտված լինել և մարդասպանութեան հակումներով։ Երջանիկ մարդիկ ենք հայերս, չէ՞։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Էջմիածին, 18 հոկտեմբերի

«Մշակի» № 220-ում տպագրված է մի սխալ լուր, որը պարտքս եմ համարում ուղղել։

Խմբագրութեանդ հաղորդված է, որ «Հին-Նախիջևանում կայացած ծխական ներկայացուցիչների ժողովին Թ. Տօշեան եկած է եղել 26 ձայների իրաւունքով, որ, ի հարկէ, ժողովը գտել է ապօրէն և որոշել է տալ Տօշեանին միայն 2 ձայն»։

Նախ, իբրև նախագահ ժողովի, յայտնում եմ, որ այդ առիթով ծխ. ներկայացուցիչների ժողովում խօսք անգամ չէ եղել և չէր կարող լինել, քանի որ մինչև Նախիջևան գնալս ներկայացել եմ Խորէն եպ. Մուրադբէգեանին, որը, տեղեկանալով որ ես ունեմ 26 ձայնի իրաւունք, մակագրել է վկայականիս վրա, որ ես կարող եմ օգտվել միայն 2 ձայնի իրաւունքով։

Ինչ վերաբերվում է տրված լուրի երկրորդ մասին թէ՝ «առաջնորդական փոխանորդ Մուրադբէգեան եպիսկոպոսը չէ կարգադրել զրկելու Թ. Տօշեանին 26 ձայն ունենալու իրաւունքից, որովհետև վերջինս Խորէն եպիսկոպոսի ջերմ կուսակիցն է», կարող եմ ասել, որ նախ Խորէն եպիսկոպոսը կարող էր տեղեկութիւն չունենալ այդ մասին, քանի որ ներկայացուցիչների մասին տեղեկութիւն է տրվում հոգևոր կառավարութեանը կամ գործակալութեանը և վերջիններս պատուիրակի ընտրվելուց յետոյ արձանագրութիւնները վկայականների հետ ուղարկում են թեմի կառավարչին։ Երկրորդ՝ Խորէն եպիսկոպոսը չէր կարող զրկել ինձ ձայնի իրաւունքից, քանի որ ես ընտրվել եմ Մեղրիի ծխ. ժողովի կողմից. և այդ ծխականներից ոչ մէկը չէ ներկայացրել բողոք իմ ընտրութեան դէմ։ Երրորդ՝ այդ 26 ձայների իրաւունքը, որ ես ունեցել եմ, չէր կարող լինել իմ «Խորէն եպիսկոպոսի թեկնածութիւնը ջերմ պաշտպանողի» օգտին, քանի որ ես պատուիրակ ընտրվելիս կորցրել եմ այդքան ձայն։

Պատուիրակ Հին-Նախիջևանի՝

Թ. Տօշեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆԻ ՀԱՅՈՑ ԿԵՆՏՐ. ԴՊՐՈՑԸ

Թաւրիզ, 13 հոկտեմբերի

Ատրպատականի հայոց կենտր. դպրոցը թևակոխում է իր գոյութեան երրորդ տարին. այդ ժամանակամիջոցում չէր տրվել հասարակութեանը դպրոցական ակտ, որ ծանօթացնէր հաստատութեան ուսումնական վիճակը։ Այդ կատարվեց ամսիս 9-ին՝ կիրակի օրը։

Նոյն օրվայ առաւօտեան, պատարագից յետոյ, Բերդաթաղի ս. Աստուածածնի եկեղեցում, կենտրոնականի աշակերտ-աշակերտուհիների, ուսուցիչների և բազմութեան ներկայութեամբ տեղի ունեցաւ հոգեհանգստեան հանդիսաւոր արարողութիւն դպրոցի բարերար Ե. Ջօհրաբեանի համար, որի առիթով Կարապետ սրբազանը իր

[illegible]

մար. և՝ միևնոյն ժամանակ՝ պարզեց, թէ ի՛նչ հանգամանքներում և ի՛նչպիսի հրամայողական պահանջներից ստիպված է բացվել Ատրպատականի կենտրոնական դպրոցը մեծամեծ ջանքերով, զոհողութիւններով ու հանգամանքութեամբ՝ չունենալով բաւարար միջոցներ հաստատութեան կարիքներին լիւ գոհացում տալու նպատակով։ Սրբազանը խրատ ու յորդոր կարդաց, որ հասարակութիւնը ձեռք-ձեռքի առած ամուր պահպանէ միակ միջնակարգ ուսումնարանը։ Թէ ի՛նչ ազդեցութիւն կանի սրբազանի թափած մարգարիտները մեր հասարակութեան գլխին, որ շատ է սիրում այսպիսի օրերում բացակայել, դրական ոչինչ ասել չենք կարող։

Սրբազանի ոգևորված բանախօսութիւնից յետոյ աշակերտ-աշակերտուհիների կողմից արտասանվեցին աւուր պատշաճի ոտանաւորներ և ճառ, մերթ ընդ մերթ նուագում էր վիննորական մուզիկը, որոնցից յետոյ դուրս եկաւ բեմ դպրոցի տեսուչ Յովհան Դաւթեան գրաւոր ընդարձակ տեղեկագիրը ձեռին. ուշագրաւ հայեացքով դիտեց դատարկ նստարանները և գայրոյթով լի ու փոթորկած տեմպերամենտով սկսեց կարդալ իր տեղեկագիրը։

Տեսչի բաւականին հմտութեամբ կազմած տեղեկագրից երևաց, որ անցած 1910—1911 ուսումնական տարվայ ընթացքում դպրոցում կար 3 դասարան—III, IV և V— որոնցում ընդամենը սովորել են 68 աշակերտ-աշակերտուհիներ՝ 23 աղջիկ և 45 տղայ, որոնք, ինչպէս յայտնի է, միատեղ և միաժամանակ են ուսանում։ Աշակերտ-աշակերտուհիները գալիս են երկու թաղերի ծխական ուսումնարանների III դասարաններից և ընդունվում են կենտրոնականի III-ում։ Ուսումնարանում աւանդվել են լեզուներից. հայերէն, պարսկերէն, ֆրանսերէն և ռուսերէն. պատմութիւնից՝ ազգային և ընդհանուր պատմութիւն, եկեղեցական և հայ գրականութեան պատմութիւն. մաթեմատիկա՝ թւաբանութիւն, հանրահաշիւ, երկրաչափութիւն. աշխարհագրութիւն՝ ընդհանուր և Հայաստանի. ֆիզիկա, բնապատմական գիտութիւններ՝ բուսաբանութիւն, կենդանաբանութիւն, քիմիա, մարդակազմութիւն և այլն։ Իսկ աղջիկների համար ձեռագործութիւն։ Դասաւանդող ուսուցիչուսուցչուհիներ են եղել՝ Յովակիմեան ամուսիններ, Դաւթեան ամուսիններ, օր. օր. Ամատունի և Աւագեան, պ. պ. Ա. Յովսէփեան և Աղա Միրզա։ Այդ տարվայ ընթացքում Թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսը ազատ դասախօսութիւններ է կատարել IV և V դասարաններին Յիսուսի կեանքը և նրա վարդապետութիւնները՝ սկսած մարգարէների ժամանակից ու նշանակութիւնից։ Դպրոցի բժշկի անվարձ պարտականութիւն է կատարել բժիշկ Պետրոս Ասլանեան։ Բժշկական քննութիւններից յայտնի է եղել, որ աշակերտների մէջ թէև չը կան յայտնի հիւանդութիւններ, սակայն ընդհանուրին վեր առած՝ մի քանիների բացառութեամբ՝ օրգանիզմով թոյլ են, տկար, սակաւարիւն և աչխուժութիւնից զուրկ, իբրև հետևանք վատ սնունդի և սովորական յոռի կենցաղի՝ օդափոխութեան պակասութեան, նուազ մննդառութեան և այլն, որի պատասխանատուն ծնողներն են և երկրի վատթար սովորութիւնները. գուցէ և այդ է պատճառը, որ անցած տարի դպրոցի 68 աշակերտ-աշակերտուհիների կէսից աւելին մնացել է դասարաններում առանց փոխելու։

Դպրոցի տեսչի կազմած տեղեկագրում ամենաուշագրաւ մի երկու կէտ խիստ արժանի է ուշադրութեան, որ արդիւնք է դպրոցի մանկավարժական խորհրդի խելացի և գիտակից հետազօտութեան. դա այն է, որ ա) ընդհանրապէս աշակերտների մէջ պակասում են կարգապահ և պատմածի խորութիւն, գիտակցութիւն, ազատ՝ մեքենայական վիճակից. սաների աշխատանքը կատարվելիս է եղել առանց աւանդվածի խորը թափանցելու, որի համար մանկավարժական ժողովը գործադրել է հնարաւոր միջոցները՝ փրկելու համար սաներին մեքենայական կաշկանդումներից։ Ըստ մեզ, ասում ենք, որ մասամբ միջավայրն և ընտանիքն է յանցաւոր. իսկ մեծ մասամբ այն տարրական և ծխական ուսումնարանները՝ որոնցում աշակերտները անց են կացրել իրանց մանկական շրջանը տհաս ուսուցիչների ձեռքերում։ Մեզանում տարրական կրթարանների ուսուցիչներին նայում են շատ թեթև աչքով։ Մինչդեռ հոգեբանական և մանկավարժական մեծ հմտութիւն պէտք է պահանջվի տարրական դպրոցի ուսուցիչներից, եթէ ցանկալի է, որ յետագայ տարիներում աշակերտները արտայայտեն կորովի գիտակցութիւն և ինքնագործունէութիւն։

Տեղեկագրի երկրորդ և աչքի ընկնող կէտն այն է, որ աշակերտ-աշակերտուհիները, գրեթէ առանց բացառութեան, աչքի են ընկնում իրանց մեծամտութեամբ, բիրտ և անտաշ վարմունքով և առ հասարակ կեանքի մէջ հանդէս են գալիս իբրև կոպիտ և անբարեկիրթ անհատներ, մի բան, որ շատ անգամ ասվել և գրվել է և որը առիթ է տուել աշակերտների ծնողների և այլ անձանց դառն գանգատներին։ Աշակերտ-աշակերտուհիների մէջ չէ միայն կրթութեան այդ պակասը. դա փայլում է մեր Թաւրիզի երկու սեռի երիտասարդ սերնդի շրջանում, որը, մեր կարծիքով, ընտանիքի և միջավայրի կնիքը կրելուց բացի, բացարձակաբար արդիւնք է թերի և անզարգացած կրթութեան։ Փաստն աններքելի է և դարմանն անխուսափելի։ Տեսչի կարծիքով՝ պատճառների հասակի պահանջն է այդ մասամբ. սակայն ընտանիքի վատ դրոշմը բացորոշապէս երևում է ամենուրեք։ Ի՞նչ անել։ Տեսուչ Դաւթեանը այդ յանցանքը որոնում է ընտանիքի և հասարակութեան մէջ և մեծ չափով մեր անցողական շրջանի խառնակում, որտեղ ոչ թէ աշակերտութիւնը, այլ նաև ընտանիքը և մեծահասակ անհատներն անգամ այլասերվեցին։ Թայֆայական կուսակցութիւնները, նրանց մղած հակազդեցիկ պայքարները և այն վարդապետութիւնները, որոնցով յառէջ Թումանեանցին մատաղ սերնդի ճկուն հոգին անգամ, քարուքանդ արին և ընտանիքը և բոլոր միջավայրը։ Մեր կարծիքով՝ ուսումնարաններում հսկայական նշանակութիւն պէտք է տալ բարեկրթութեան. դա պէտք է ձեռք բերվի դաստիարակութեամբ՝ ուսուցումը ի գործ դնելով դաստիարակողի իմաստով։ Մի խօսքով՝ ուսուցումը պէտք է տռաջնորդէ աշակերտներին դէպի կրթութիւնը և այնտեղից դէպի դաստիարակութիւնն ու բարեկիրթ քաղաքացիութիւնը։ Թէ մանկավարժական-հոգեբանական պրոցեսը չէ կատարվում էապէս մեր վարժարաններում, կասկած չը կայ, ինչպէս 2×2=4. հետևաբար մեզ կը մնայ այլ միջոցներով ազդել աշակերտների բարքերի վրա և դնել նրանց ուղիղ շաւղի մէջ։ Ինչ չափ էլ հակամանկավարժական համարվի՝ խրատն ու խորհուրդը առանց ինդուկտիվ միջոցների դեռ կարող է բարերար ազդեցութիւն գործել աշակերտների վրա։ Կրօնի դասերի բացը լցնելու համար ի՛նչ կը լինի, եթէ բարոյագիտական դասեր աւանդվեն աշակերտներին և ցոյց տրվեն կեանքի ուղիղ և բարեկիրթ ճանապարհը։ Դպրոցում դաստիարակների վրա բարոյական պարտք կայ բարոյախօսական զրոյցներ անել աշակերտների հետ և բարեկիրթ ուղղութիւն ներշնչել։

Տեսուչ Յովհան Դաւթեանը բողոք էր արտայայտում, որ ծնողները ինքնաբերաբար չեն յաճախում դպրոց և չեն շփվում ուսումնարանի հետ։ Տեսչի այդպիսի առարկութեանը ես պատասխանում եմ, որ կենտր. դպրոցը ինքը չինական պատ է քաշել իր և հասարակութեան միջև։ Կենդանի յարաբերութիւնը ուսուցիչները իրանք պէտք է ստեղծեն, յարաբերութիւն մշակելով աշակերտների ծնողների հետ անխտիր, և ոչ թէ սպասել, որ ծնողները ինքնաբերաբար յաճախեն ուսումնարան։ Արդեօք կենտրոնականի ուսուցիչները այցելել են երբևիցէ աշակերտների տները, ծանօթացել նրանց ընտանիքների հետ, դիտել աշակերտների կեանքը, կենցաղը և նրանց միջոցները։ Արդեօք բարեհաճել են պ.պ. ուսուցիչները պատիւ անել մտնելու չքաւորի տնակը և կապելու իրանց հետ աշակերտի շրջապատը։ Ոչ երբէք։ Ահա, պարոններ, ձեզ միջոց՝ հասարակութիւնը դպրոցին մօտեցնելու համար, այլապէս խօսքերն ու բողոքները կը մնան ձայն բարբառոյ յանապատի։

Ներկայ տարվայ վերջին, ինչպէս երևաց կենտրոնականի հոգաբարձութեան տպագրած հաշուից, դպրոցը կունենայ 1000 թուման բաց։

Դպրոցական հանդէսը վերջացաւ փոքրաթիւ հասարակութեան վրա թողնելով քաղցր տպաւորութիւն։

Հայկազուն

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

✦ Խօսում են, որ Կօկօվցեվը և Մակարօվը վճռել են մինչև 1912 թւի մարտը վերացնել բոլոր ուժեղացված պահնորդութիւնները։

✦ «Земщина»-ն պահանջում է, որպէս զի կառավարութիւնը չարգելէ «ռուս ժողովրդի միութեանը» պատկանող օֆիցերներին մտնել ծառայութեան նախկին շահի մօտ։

✦ Իշխան Մեշչերսկին «Гражданинъ»-ի մէջ կասկած է յայտնում, թէ հոկտեմբերեանները և նացիոնալիստները դաւադրութիւն են կազմել որոշելով Կօկօվցեվի փոխարէն նշանակել տալ Ա. Գուչկովին։

✦ Լուբլինում ձերբակալվել է մի ռուս, որ խոստովանել է թէ մասնակցել է Ստոլիպինի վերաբերմամբ մահվան վճիռ կայացնող յեղափոխական կոմիտէտի նիստին։

✦ Կուրլովը դատարանին այլ ևս չէ յանձնվելու։ Պաշտօնանկ են լինելու պահնորդական բաժանմունքի մի քանի կառավարիչներ։

✦ Բուխարեստի լրագիրները հաղորդում են, որ Ռուսաստանը զօրաժողով է կատարում Բեսարաբիայի սահմանում։

✦ «Fr. Zeit»-ը տեղեկացել է, որ իտալացիները հարկադրված են գործի հանել պահեստի նաւատորմը։

✦ Այժմ Տրիպոլիսում թիւրքերի ցամաքային ոյժերը գերակշռում են իտալացիների ոյժերից։ Ամէն րոպէ սպասվում է վճռական ճակատամարտ։

✦ Չին յեղափոխականները շարունակում են իրանց սկսած գործը նոր ոգևորութեամբ, տեսնելով որ ամենուրեք զօրքերը երես են դարձնում կառավարութիւնից։

✦ Չին յեղափոխականների հետ ունեցած ճակատամարտերում կառավարական զօրքերից ընկնում են հազարաւոր զինուորներ։

✦ Լօնդօնում յամառ լուրեր են պտտվում, որ չին յեղափոխականները կատաղի կռւից յետոյ վերցրել են Պեկինը։ Պրինց Ցինը կախաղանուած է։ Կայսերական գերդաստանը փախել է Մուկդէն։

✦ Չինական կառավարութիւնը մի տարով տասը միլիոն րուբլու փոխառութիւն կնքեց ռուս-ասիական բանկի միջոցով։

✦ «Н. Вр.»-ում տպված է ռուսաց արտաքին գործերի մինիստրութեան կառավարիչ Ներատովի կարծիքը Պարսկաստանի մասին։ Ներատովը յայտնել է, որ Ռուսաստանը հիմք չունի միջամտել Պարսկաստանի ներքին կռւին, բայց ուրիշ բան է, եթէ դէպքերը խախտեն ռուսական իրաւունքները։

✦ Շուջա-ուդ-Դօվլէն Թաւրիզի պաշարումը վերցրեց։

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ս. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ձմեռային երթևեկութիւն)

(Ժամերը նշանակված են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

ԲԱԳՈՒ՝ **արագ** № 2 **գնացքը**՝ (I, II և III կարգի վագոն.) 10 ժ. 20 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 12 ժ. 44 ր. կէսօր., Գանձակ՝ 3 ժ. 18 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. 52 ր. ցեր., Հաջի-Կաբուլ՝ 8 ժ. 35 ր. երեկ., Բագու՝ 11 ժ. 43 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ (միայն I և II կարգի վագոն.) 3 ժ. 33 ր. ցեր., Աղստաֆա է հասնում 6 ժ. 29 ր. երեկ., Գանձակ՝ 9 ժ. 46 ր. երեկ., Եւլախ՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 20 ր. գիշ., Բագու՝ 8 ժ. 11 ր. առաւ.: **Պոստատար** № 4 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգերի վագոններով) 11 ժ. 18 ր. գիշ., Աղստաֆա է հասնում՝ 2 ժ. 12 ր. ցեր., Գանձակ՝ 5 ժ. 29 ր. առաւ., Եւլախ՝ 7 ժ. 30 ր. առաւ., Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 01 րոպէին կէսօրվայ, Բագու՝ 4 ժամ 52 րոպէին ցերեկվայ: **Խառն** № 106 **գնացք**՝ (IV կամ III կարգի վագոններով, երբ կարևորութիւն պատահի) 6 ժ. 32 ր. առաւ., Աղստաֆա է հասնում 10 ժ. 42 ր. առաւ., Գանձակ՝ 2 ժ. 57 ր. ցեր., Եւլախ՝ 6 ժ. 25 ր. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 1 ժ. 16 գիշ., Բագու՝ 7 ժ. 12 ր. առաւ.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ **Մարդատար** № $^{74}/_{75}$ **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 11 ժ. 48 ր. գիշ., Ղարաքիլիսա է հասնում 7 ժ. 01 ր. առաւ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 10 ժ. 31 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 3 ժ. 45 ր. ցեր., Ուլուխանլու՝ 4 ժ. 12 ր. ցեր.: (Առանց Երևան մտնելու։ Սակայն Ուլուխանլուից առանձին գնացքը Երևան ուղևորվում է 4 ժ. 37 ր. ցեր., և Երևան հասնում 5 ժ. 20 ր. երեկոյեան): Նախիջևան՝ 9 ժ. 26 ր. երեկ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 10 ր. երեկ.: **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{78}/_{79}$ գնացքը՝ 5 ժ. 34 ր. երեկ., Ղարաքիլիսա է հասնում՝ 12 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ՝ 4 ժ. 32 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 4 ժ. 41 առաւ., Երևան՝ 11 ժ. 06 ր. առաւ., և այնուհետև դէպի չէ գնում:

ԲԱԹՈՒՄ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 5 ժ. 45 ր. երեկ., Միխայլօվօ է հասնում 9 ժ. 51 ր. եր., Բաթում՝ 6 ժ. 26 ր. առաւ., **Պոստատար** № 3 **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագոններով) 9 ժ. 50 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 1 ժ. 56 ր. կէսօր., Բաթում՝ 11 ժ. 13 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 7 **գնացքը**՝ (II և III կարգի վագոններով) 10 ժ. 38 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 08 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 42 ր. կէսօրին:

ԲՈՐԺՈՄ՝ **մարդատար** № $^{9}/_{66}$ **գնացքը**՝ (բոլոր կարգի վագոն.) 3 ժ. 23 ր. ցեր., Խաշուրի է հասնում 6 ժ. 02 ր. երեկ., Բորժոմ՝ 9 ժ. 02 ր. գիշ.:

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ **Մարդատար** № 5 **գնացքը**՝ 5 ժ. 07 ր. երեկ.: **Պոստատար** № 3 **գնացքը**՝ 8 ժ. 54 ր. առ.: **Արագ** № 1 **գնացքը**՝ 9 ժ. 56 ր. գիշ., որը այնտեղ դէպի չէ գնում: **Խառն** № 107 **գնացքը**՝ 9 ժ. եր.:

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ **պոստատար** № $^{72}/_{73}$ **գնացքը**՝ 8 ժ. 25 ր. առաւ.: **Մարդատար-ապրանքատար** № $^{80}/_{81}$ **գնացքը**՝ 1 ժ. 40 ր. ցերեկվայ:

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ **Մարդատար** № 6 **գնացքը**՝ 2 ժ. 50 ր. ցերեկ., **Պոստատար** № 4 **գնացքը**՝ 10 ժ. 28 ր. գիշ.: **Մարդատար** № 8 **գնացքը** 5 ժ. 33 ր. առաւ. (այս գնացքը Բագու չէ գնում):

ԲՈՐԺՈՄԻՑ՝ **Մարդատար** № 6/10 **գնացքը**՝ 7 ժ. 58 ր. առաւօտեան:

Ծանօթութիւն.—Ձմեռային երթևեկութեան միջոցին որոշված է Թիֆլիսից Պետերբուրգ (յետ և առաջ) անմիջական, առանց վագոն փոխելու հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռօստօվի-Խարկօվի վրայով Անդրկովկասեան գծի արագ № № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է մէկ միքստ վագոն I և II կարգի և մէկ վագոն III կարգի. բոլոր տեղերը պլացկարտերով են։

Նոյնպէս հաստատվում է Թիֆլիս-Մօսկվա յետ և առաջ, առանց վագոն փոխելու, հաղորդակցութիւն՝ Բագուի-Ռօստօվի և Կօզլօվի վրայով՝ արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Գնացքում լինելու է Միջազգային ընկ. մէկ միքստ վագոն I և II կարգի, որի համար վերցվելու է յաւելեալ արժէք. ամեն մէկ հազար վերստին 8 ր. I կարգում և 6 ր. II կարգում։ Թիֆլիսից-Մօսկվա հաշվում է 2877 վերստ։

Առանց վագոն փոխելու հաղորդակցութիւնը Թիֆլիս-Բագու-Ռօստօվ յետ և առաջ կատարվելու է արագ № 1 և 2 գնացքներով։ Բոլոր կարգերի տեղերը պլացկարտով են։

ԲԺԻՇԿ

Յ. ՄԵԼԻՔ-ՆՈՒԲԱՐԵԱՆ

(ՏԷՐ-ՄՈՎՍԻՍԵԱՆ)

Ներքին և երեխայոց հիւանդութիւններ (Մասնագիտ. ԹՈՔԵՐԻ հիւանդութիւններ)

Ընդունե- (առաւօտեան ժ. 12—1-ը։
լութիւնը (երեկոյեան ժ. 4—6-ը։

Բէբուտովսկայա, № 66.

(ա.օ.) 1035. 100—3

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՀՐԱՒԷՐ

Հոգևոր իշխանութեան կարգադրութեամբ վաղը, կիրակի, ամսիս 30-ին, ժամը 12-ին նշանակված է Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցում ծխական ընդհանուր ժողով՝ ընտրելու կաթողիկոսական ընտրութեան համար երրորդ պատուիրակ։

Քամոյեան ս. Գէորգ եկեղեցու աւ.-երէց՝

Յով. աւ.-ք. Տէր-Մարտիրոսեան

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.